

บทที่ ๑

พระพุทธศาสนา

๑.๑ ศาสนาพุทธ

คำว่า พุทธ ย่อมาจากภาษาบาลีว่า “สมมาสมพุทโธ”

วิเคราะห์ว่า “อวิปริตํ สยมกุณาณน สพพาการโต สพุททมมานํ อภิสมพุทตตา สมมาสมพุทโธ.”^๑

ซึ่งว่า สัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะรู้แจ้งแจ้งธรรมทั้งปวงทุกแง่ทุกมุม ด้วยปัญญา รู้แจ้งเฉพาะพระองค์เองอย่างไม่ผิดเพี้ยน

ประกอบด้วย พุช ธาตุ = ญาณ (รู้) นิททุกขเย (ตื่น) วิกสเน (เบิกบาน) + ต ปัจจัย (อาเทศ ต เป็น ธ, แปลง ฐ ที่สุดธาตุ เป็น ท)^๒

องค์ธรรมของธาตุและปัจจัย คือ พุช ธาตุ หมายถึงพระสัพพัญญุตญาณ และ ต ปัจจัย หมายถึงรูป-นามที่ชาวโลกบัญญัติว่า “พระพุทธเจ้า”^๓

พุทธศาสนา แปลว่า คำสอนของท่านผู้รู้ธรรมทั้งปวง คือผู้รู้แจ้งด้วยพระองค์เอง แล้วปลุกผู้อื่นให้ตื่นจากความหลับ (โมหะ) คือ ให้ได้ตรัสรู้ตามด้วย มีทั้งหลักการ มีทั้งวิธีการ เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง หากมีแต่หลักการ แต่ไม่มีแนวปฏิบัติ ก็ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ หรือเอาแต่ปฏิบัติ โดยไม่รู้หลักการที่ถูกตรง ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

^๑ ขุ.อ.อ. (บาลี) หน้าที่ ๘๘.

^๒ พระอัครคัมภีร์, สัททนีติ ธาตุมาล, พระธรรมโมลี ตรวจชำระ, พระมหานิมิต ธรรมสารโร และจากรุญ ธรรมดา แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๓.

^๓ พระคันธสาราภิงค์ แปลและอธิบาย, เนตติวิภาวินี , หน้า ๖๙-๗๐.

ศาสนาพุทธจึงเป็นคำสอนของผู้ค้นพบสังขธรรมด้วยตนเองแล้ว รู้แจ้งกฎเกณฑ์ของธรรมชาติทั้งปวง พร้อมทั้งเหตุปัจจัยของความเกิดขึ้นและความดับไปของธรรมชาตินั้นๆ ไม่ใช่ศาสนาที่คิดประดิษฐ์ขึ้นโดยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือถูกสรรสร้างให้เกิดขึ้นโดยเทพเจ้า แต่เป็นการเข้าถึงความจริงที่มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติที่มีอยู่จริง ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตตรู้อาตุ้นั้นว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ครั้นรู้แล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง”

ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ..ตถาคตตรู้อาตุ้นั้นว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ครั้นรู้แล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์”

ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ..ตถาคตตรู้อาตุ้นั้นว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” ครั้นรู้แล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา”^๔

การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้สังขธรรมและวิธีปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริง ถึงสังขธรรมนั้น นับว่าเป็นการค้นพบหนทางเก่า ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ แต่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทพและมนุษย์ในกัปปัจจุบันยังไม่มีรู้ พระองค์เป็นผู้แรกที่ทรงรู้^๕ และทรงนำมาแสดงให้คนอื่นได้รู้ตาม เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข คือเพื่อความดับทุกข์ ของมหาชน

ศาสนาพุทธมีความหมายกว้างกว่าศีลธรรม ศีลธรรม หมายถึง ข้อปฏิบัติพื้นฐานทั่วไปเพื่อให้เป็นคนดี ไม่เบียดเบียนตนเองหรือคนอื่น ตามหลักสังคัมทั่วไป แต่เมื่อได้ปฏิบัติครบถ้วนตามนั้นแล้วก็ยังไม่พ้นทุกข์ ที่มา

^๔ อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๔/๑๐๒.

^๕ ส.น. (ไทย) ๑๖/๖๕/๑๒๘.

จากความเกิด แก่ เจ็บตายได้ ยังไม่พ้นทุกข์จากการเบียดเบียนของกิเลส คือ อำนาจของศีลธรรมได้สิ้นสุดลงเสียก่อน ก่อนที่จะกำจัดโลภะ โทสะ โมหะให้หมดสิ้นสุดไปได้ ส่วนศาสนาพุทธยังมีขอบเขตไปไกลกว่านั้นอีก คือ มุ่งหมายโดยตรงที่จะกำจัดกิเลสโดยสิ้นเชิง หรือดับทุกข์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ให้สิ้นไป

ศาสนาพุทธอุบัติขึ้นในโลกจากการตรัสรู้ของอรุณ ๔ ประการของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันที่เพ็ญ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ดังที่ พระองค์ตรัสไว้ว่า

“จตตาริมาณี ภิกขเว อริยสัจจานิ.. ทุกข์ อริยสัจ ทุกขสมุทัย อริยสัจ ทุกขนิโรธ อริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ .. อิมสฺส โข ภิกขเว จตฺตนิ อริยสัจจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทธตฺตา ตถาคโถ “อรหํ สมมาสมฺพุทฺโธ”ติ วุจฺจติ”^๖

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการ คือ ทุกขอริยสัจ สมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เพราะเรารู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ชาวโลกจึงเรียกเราว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”^๗

อริยสัจ แปลว่า ความจริงที่แท้จริง ที่ไม่มีความจริงอื่น (แม้แต่หลักวิทยาศาสตร์) มาเบียดบังได้^๘ ดังที่อัลเบิร์ต ไอสไตน์ นักฟิสิกส์รางวัลโนเบล ได้กล่าวยกย่องพระพุทธศาสนาไว้ว่า

The religion of the future will be a cosmic religion. It should transcend personal God and avoid dogma and theology. Covering both the natural and the spiritual, it

^๖ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๙๓/๓๗๗.

^๗ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๙๓/๖๐๗.

^๘ อภิ.วิ.อ. (บาลี) ๑/๙๐ “อวิตถานิ อนญฺกถานิ ตสฺมา อริยสัจจานีติ วุจฺจนฺติ.”

should be based on a religious sense arising from the experience of all things natural and spiritual as a meaningful unity. Buddhism answers this description. If there is any religion that could cope with modern scientific needs it would be Buddhism. (Albert Einstein)^๙

ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตน และควรจะเว้นคำสอนแบบเบ็ดเสร็จ (แบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียว) และแบบพึ่งพาเทพเจ้า ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงต่อสิ่งทั้งปวง คือ ทั้งธรรมชาติและจิตใจ อย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธศาสนา"

อริยสัจ คือ ความจริงแท้ตามธรรมชาติ ที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยะ เป็นสัจจะที่พระอริยะพึงรู้^{๑๐} พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสัจธรรมอันทำให้เป็นพระอริยะ^{๑๑} ไว้ ๔ ประการเท่านั้น ไม่ขาดไม่เกิน คือ

๑) ทุกขอริยสัจ ความจริงแท้ที่ปรากฏให้จิตรับรู้ คือ ทุกข์ ทุกข์ในที่นี้ หมายถึงสภาพธรรมที่ปรากฏ คือ ธรรมชาติทั้งปวงที่ถูกรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือใจ ซึ่งล้วนตกอยู่ในสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยอยู่ตลอดเวลา คงทนสภาพอยู่ไม่ได้ และบังคับบัญชาไม่ได้

^๙ May 19th, 1939, Albert Einstein's speech on "Science and Religion" in Princeton, New Jersey, U.S.A. และ The Buddha in the Eyes of Eminent Scholars, Phra Sripariyattimoli. 1999. ISBN 974-575-539-7

^{๑๐} อภิ.วิมุลฎีกา (บาลี) ๑/๑๘๙/๕๘

^{๑๑} ขุ.เถร.อ. (บาลี) ๒/๓๖/๑๕๘.

อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส อารมณ์สัมผัส และความรู้สึกนึกคิดต่างๆ แม้แต่ความสุขก็เป็นทุกข์ เพราะเกิดแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลง ดับไปทุกครั้ง

๒) สมุทัยอริยสังค์ ความจริงแท้ที่ว่า ความทุกข์ทั้งมวลที่สรรพสัตว์ประสบอยู่ หรือรับรู้ทางอายตนะ ๖ อยู่ นั่น ล้วนเกิดจากเหตุทั้งสิ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเอง หรือใครบันดาลให้เกิดขึ้น เหตุปัจจัยนั้นคือ ตัณหาและอัสว-กิเลส ที่หมักต้องอยู่ในขันธสันดานของสัตว์แต่ละตนนั่นเอง

๓) นิโรธอริยสังค์ ความจริงแท้ที่ว่า ภาวะที่ไม่มีทุกข์ใดๆ เลย มีอยู่จริง เป็นธรรมชาติที่พ้นไปจากรูป-นามสังขารที่เป็นทุกข์ (อันเป็นสังขตธรรม) และกิเลสตัณหาอย่างสิ้นเชิงแล้ว ชนิดที่ไม่อาจกลับมาให้เป็นทุกข์ได้อีกเลย นั่นคือ “พระนิพพาน” (อันเป็นอสังขตธรรม, ออกัตถุญญธรรม)

๔) มรรคอริยสังค์ ความจริงแท้ที่ว่า ทางปฏิบัติให้เข้าถึงพระนิพพาน มีอยู่จริง และสามารถปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงได้ในปัจจุบันขณะนี้ นั่นคือ การเจริญภาวนา ตามแนวทางศีล สมาธิ ปัญญา ทำมรรคมงคล ๘ ให้เกิดขึ้น^{๑๒}

เพราะไม่รู้ปัญหาจึงจมอยู่กับปัญหา เพราะไม่รู้ที่มาของปัญหาจึงหาหนทางแก้ไม่พบ เพราะไม่รู้ที่สุดของปัญหาจึงหมัดกำลังใจที่จะแก้ปัญหา เพราะไม่รู้ว่ามีทุกปัญหามีทางแก้ของปัญหาเอง จึงไม่เข้าถึงทางแก้ปัญหาที่ถูกตรงที่สุด นี่คือสังขธรรมที่มนุษย์ชาติประสบเสมอมา และเพราะไม่รู้ว่ามีภาวะที่หมดปัญหาอย่างสิ้นเชิง ไม่มีแม้กระทั่งความหิวกระหายทั้งทางร่างกายและจิตใจใดๆ อีกเลย มีอยู่จริง มนุษยชาติจึงไม่แสวงหาพระนิพพาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสอนอริยสังค์ ๔ เพื่อให้รู้ความจริงว่า

- ชีวิต ..ทุกข์จริงๆ นอกจากทุกข์แล้วไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น นอกจากทุกข์ไม่มีสิ่งใดตั้งอยู่ นอกจากทุกข์ไม่มีสิ่งใดดับไป

- สาเหตุที่แท้จริงของทุกข์ทั้งปวง ไม่ใช่พระพรหมลงโทษ ไม่ใช่พระ-

^{๑๒} ดูใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๗/๕๗., ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๔/๕๙๙.

เจ้าทดสอบ และไม่ใช้กรรมบันดาล แต่คือ **ทะยานความอยาก** เพราะความไม่รู้แจ้งอารมณ์ด้วยอำนาจวิชา ต่างหาก!

- สภาวะสุขสงบเย็น ไร้กังวล ไม่มีความเดือนร้อนทั้งกายและจิตใจใดๆ เลย ชนิดที่ไม่อาจกลับมาเป็นทุกข์ได้อีกแล้ว มีอยู่จริง!

- วิธีการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงภาวะสุขสงบเย็นนั้น**มีอยู่จริง** ไม่ต้องจบปริญญา ไม่ต้องจบ ป.๔ ไม่ต้องรอชาติหน้า ไม่ต้องรอปีหน้า ไม่ต้องรอพรุ่งนี้ เพียงรู้ว่า “อาการที่กายเคลื่อนไหว ใจคิดนึกนั้น เกิด-ดับเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยของเขาเอง อยู่ตลอดเวลา จนคลายความยึดถือด้วยความเห็นผิดว่าเป็นตัว เป็นตน เป็นเรา เป็นของของเรา ลงได้” ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทำมรรคมงคล ๘ ให้บริบูรณ์

อนึ่ง เนื่องด้วยอริยสัจข้อที่ ๑ “ทุกข์ อริยสัจ” ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์ หลายคนเข้าใจผิดไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภททุกข์นิยม มองโลกในแง่ร้าย

แท้จริงแล้ว พุทธศาสนาไม่เป็นทั้งทุกข์นิยม (มองโลกในแง่ร้าย) หรือสุขนิยม (มองโลกในแง่ดี) ศาสนาพุทธเป็น**สัจจนิยม** สอนให้มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่ได้เกลี้ยกล่อมให้มีชีวิตอยู่อย่างผิดๆ ในลักษณะเพื่อฝืนถึงสวรรค์วิมานของคนใจ ทั้งไม่ทำให้ตกใจและเกิดความทุกข์ร้อนจากภัยบาปต่างๆ ที่นึกคิดกันเอาเอง พุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมา และตามความเป็นจริงที่ว่า เราเป็นอะไร และโลกรอบๆ ตัวเราคืออะไร และชี้หนทางสู่เสรีภาพ สันติภาพ ความสงบ และความสุขอันสมบูรณ์

พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่มุ่งตอบปัญหาที่ว่า “ทำอะไร? เราจึงจะเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง” ศาสนาพุทธไม่ใช่สอนให้มองโลกในแง่ร้าย แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มองโลกตามความเป็นจริง คนทั้งหลายมักมองข้ามเรื่องความพ้นทุกข์ แต่มุ่งความสนใจไปที่การแสวงหาความสุข เพราะไม่รู้ความจริงว่า ร่างกายจิตใจนี้เป็นกองทุกข์แท้ๆ ไม่มีทางทำให้เกิด

ความสุขถาวรได้จริง ยิ่งดิ้นรนแสวงหาความสุข หรือหลีกเลี่ยงความทุกข์มากเพียงใด จิตใจก็ยังมีภาระและความทุกข์มากขึ้นเพียงนั้น เพราะไม่ว่าจะดิ้นรนเพียงใด ความสุขที่ได้มาก็ไม่เคยเต็มอ้อม หรือมีฉะนั้นก็จิตใจไปอย่างรวดเร็วเสมอ ความสุขเหมือนสิ่งที่รอการไขว่คว้าช่วงชิงอยู่ข้างหน้า เหมือนจะไขว่คว้าได้ แต่ก็จะหลุดมือไปรออยู่ข้างหน้าต่อไปอีกทุกครั้ง เป็นเรื่องยั่ววนและเรงเร้าให้เกิดการดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา แท้จริงความสุขที่พวกเราเที่ยวแสวงหานั้นเป็นเพียงภาพลวงตาที่ไขว่คว้าไม่ถึง เรามักคิดว่า ถ้าได้สิ่งนั้น ถ้ามีสิ่งนี้ ถ้าไม่เจอสิ่งโน้นก็จะมีความสุข ไปหลงใหลว่าทรัพย์สินเงินทอง ชื่อเสียง ยศอำนาจ ความสนุกสนาน ความอโรย คือตัวความสุข เราเอาแต่ดิ้นรนแสวงหาความสุขสนุกสนาน โดยไม่รู้จักความสุขที่แท้จริง

พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้แสวงหาความสุขที่เป็นภาพลวงตานั่น แต่สอนให้รู้แจ้งความจริงแท้ของธรรมชาติทั้งปวง ที่ปรากฏมีอยู่ในโลก ว่าโลกทั้งปวงนั้นเป็นทุกข์ หาสาระแก่นสารไม่ได้ ดังที่พระองค์ตรัสว่า “สพเพ สงขารา ทุกขา. สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ สพเพ ธมมา อนตตา. ธรรมทั้งปวงมีใช้ตัวตน”^{๑๓}

มีแต่พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถตอบปัญหาเรื่องความทุกข์สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ และวิธีปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์ได้ เพราะเมื่อเรารู้แจ้งทุกข์แล้ว จึงจะเข้าถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง เมื่อนั้นจะได้พบกับความสุขเต็มบริบูรณ์ทันทีในปัจจุบันชาตินี้ ไม่ต้องรอชาติหน้า

หลังจากตรัสรู้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งว่า ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุ ไม่ได้เกิดขึ้นเอง จะกำจัดทุกข์ทั้งปวงให้สิ้นซากได้ก็ต้องกำจัดที่สาเหตุของผลนั้นๆ ซึ่งสาเหตุโดยตรงของความทุกข์ทั้งปวงก็คือ ความเกิด ดังที่พระองค์ตรัสว่า

“เพราะการเกิดเป็นปัจจัย ความแก่และความตาย จึงมี” ก็ถ้าความ

^{๑๓} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๗๗-๒๗๘/๖๕ , พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๗๗-๒๗๘/๑๐๖.

เกิดเพื่อความเป็นเทพ เพื่อความเป็นมนุษย์ เพื่อความเป็นสัตว์ ไม่ได้มี
แก่ใครๆ ในภพไหนๆ ..เมื่อการเกิดอีกไม่มีโดยประการทั้งปวง ความแก่
และความตายจะปรากฏได้หรือ..เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่ง
ความแก่และความตาย ก็คือ ชาติ (ความเกิด)^{๑๔}

ดังที่พระจาลาภิกษุณีกล่าวว่า “ความตายย่อมมีแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ผู้
ที่เกิดมาแล้วย่อมประสบทุกข์ เพราะเหตุนี้แล เราจึงไม่ชอบความเกิด”^{๑๕}

อะไรทำให้เราจะต้องมาเกิดอีก? อะไรคือเหตุปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้
สรรพสัตว์ยังต้องเกิดอีก? พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“กรรมชื่อว่าเป็นไรณา วิญญาณชื่อว่าพีช ตัณหาชื่อว่ายางเหนียวใน
เมล็ดพีช วิญญาณดำรงอยู่ได้เพราะธาตุหยาบ มีตัณหาเป็นเชื้อเครื่องผูก
เหนียวใจไว้ การเกิดใหม่จึงมีต่อไปอีก”^{๑๖} “ตัณหาทำให้สัตว์ยังต้องเกิด
อีก สัตว์ที่ยังต้องเวียนว่ายในสังสารวัฏฏ์ ไม่อาจพ้นจากทุกข์ไปได้”^{๑๗}

นั่นก็หมายความว่า หากเราเจริญวิปัสสนาภาวนา จนสามารถกำจัด
กิเลสตัณหา^{๑๘} อันเป็นสาเหตุให้ต้องถือกำเนิดในภพใหม่ได้^{๑๙} ก็จะหลุดพ้น
จากทุกข์ทั้งปวง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ความเกิดเป็นเหตุ เป็นปัจจัย แก่การเกิดกิเลสทั้งหลาย เมื่อใจเห็น
โทษในความเกิดแล้วจึงแล่นไปในนิพพาน ซึ่งไม่มีความเกิดอีก ..เพราะ
ความไม่เกิดอีกเป็นปัจจัย กิเลสที่ยังไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ ที่ยังไม่บังเกิดก็
บังเกิดไม่ได้ ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ที่ยังไม่ปรากฏก็ปรากฏไม่ได้

^{๑๔} ดูใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๙/๕๙., ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๒๙/๔๘๘.

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๖๗/๒๒๓.

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๗๘/๓๐๑.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๗/๗๐.

^{๑๘} ดูใน ในอง.ปญจก. (ไทย) ๒๕/๒๓/๓๑. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๕/๖๘.

^{๑๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙ ที.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๕๕/๑๔๔.

เพราะเหตุดับ ทุกข์จึงดับ ด้วยประการฉะนี้”^{๒๐}

เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนกำจัดกิเลสต้นหาได้หมดสิ้นแล้ว^{๒๑} ก็เป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ผู้มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะเป็นผู้สะอาด ถึงพร้อมด้วยความสะอาด บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่าเป็นผู้ล้างบาปได้แล้ว”^{๒๒} หากกำจัดกิเลสต้นหาเสียได้ ก็ไม่มีการเกิดใหม่อีกต่อไป^{๒๓}

๑.๒ พระรัตนตรัย

พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ที่เรียกว่า “พระรัตนตรัย” เป็นสิ่งประมาณค่ามิได้ อำนวยประโยชน์สุขให้แก่บุคคลที่เข้าถึง เป็นอนนกะประการ ซึ่งนำสมบัติใด ๆ ในโลกมาเทียบเคียงไม่ได้เลย เพราะแม้บุคคลจะได้ครอบครองทรัพย์สินสมบัติในโลกนี้สักกี่แสนกี่ล้านก็ตาม ก็ยังเป็น การครอบครองชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น พร้อมกับภาระที่ต้องแบกรับไว้ และความระทมทุกข์อีกนานับประการ แต่การเข้าถึงพระรัตนตรัยอย่างแท้จริง หากผู้ใดได้เข้าถึงแล้วจะมีแต่ความปลอดภัยโปร่งโล่งใจ จะมีแต่ประโยชน์เกื้อกูลและความสงบสุขโดยลำดับ ทั้งในชาตินี้และอนาคตภายภาคหน้า บุคคลผู้เข้าถึงจะหลุดรอดปลอดภัย ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง^{๒๔}

พระรัตนตรัย คือ สิ่งช่วยกำจัดความสะอึกกลัว และทุกข์ของสัตว์โลกให้พินาศไป^{๒๕} ได้แก่ แก้ววิเศษ ๓ ประการ ดังนี้

^{๒๐} ขุ.ป. (บาลี) ๓๑/๒๑/๔๒๙, ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๑/๕๗๗.

^{๒๑} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๖๐/๙๗.

^{๒๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๒๒/๓๖๘.

^{๒๓} ดุรายละเหียดใน ขุ.อ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๒๓๐.

^{๒๔} ขุ.ขุ.อ. (บาลี) ๑/๖-๗.

^{๒๕} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๔๘๓.

๑) พระพุทธเจ้า

พระองค์ทรงเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ที่ไม่มีศาสดาอื่นใดยิ่งกว่า สมบูรณ์ด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ

๑. พระปัญญาคุณ พระองค์ทรงมีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ตามความเป็นจริง สิ่งที่ทรงรู้จะไม่มีเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม เป็นผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง^{๒๖} ตรัสรู้ความจริงสูงสุด ๔ ประการ^{๒๗} คือ ทุกข์ (ความทนสภาพเดิมอยู่ไม่ได้) สมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) นิโรธ (ความพ้นทุกข์) มรรค (ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงความพ้นทุกข์)^{๒๘} อันเป็นความจริงเด็ดขาด ที่ไม่มีความจริงอื่นมาเบียดบังได้ และก่อเกิดวิธีปฏิบัติเพื่อปัญญารู้แจ้ง นอกเหนือไปกว่าที่คนธรรมดาสามัญหรือศาสนาอื่นจะเห็นได้ด้วยวิธีธรรมดา นั่นคือการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

๒. พระบริสุทธิคุณ มีพระทัยบริสุทธิ์หมดจดปราศจากอาสว-กิเลส ไม่มีอารมณ์ยินดีหรือยินร้ายต่ออารมณ์ทั้งปวง เป็นพระคุณที่ทำให้พระองค์เป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุดในโลก และเป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพบูชาเป็นอย่างยิ่ง พระคุณข้อนี้พิจารณาได้จากลักษณะ ดังนี้

๑) พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้

๒) ทรงทำได้อย่างที่สอน คือ สอนอย่างไร พระองค์เองก็ทรงปฏิบัติอย่างนั้นด้วย จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้

^{๒๖} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๑๐๓-๑๑๘, สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗๐.

^{๒๗} อง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๔๙/๓๔๗

^{๒๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๙๔/๖๐๘, ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๖๑/๑๘๙.

๓) ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ไม่ทรงมีพระทัยแอบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตน หรืออามิสตอบแทนใด ๆ

๓. พระมหากษัตริย์ ทรงมีพระมหากษัตริย์ มุ่งแต่จะสั่งสอนพระสัทธิธรรม อันเป็นประโยชน์แก่อุภกุลและความสงบสุขแก่ชาวโลก ทรงพากเพียรช่วยเหลือชาวโลกทั้งปวงให้หลุดพ้นจากความทุกข์^{๒๙}

พระพุทธเจ้าทรงพระกรุณา ทรงอาศัยพระคุณข้อนี้ทำให้พระองค์ตัดสินพระทัยในการประกาศพระศาสนา ด้วยทรงเห็นความทุกข์ยากของหมู่สัตว์โลก ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของกิเลสทั้งหลาย คุณข้อนี้พิจารณาได้จากพุทธกิจในแต่ละวัน ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อุภกุลแก่พหุชน แบ่งช่วงเวลาได้ ๕ เวลา ดังนี้

๑) ปุพฺพเว ปิณฺฑปาตถจ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ

๒) สายณฺเห ธมฺมเทศนํ ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม

๓) ปโทเส ภิกฺขุโอรฺวาทิ ในเวลาค่ำ ทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่พระภิกษุทั้งหลาย

๔) อทฺตมรตฺเต เทวปฺยหนิ ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

๕) ปจฺจุเส ว คเต กาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ ในเวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลก ที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดง แล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น^{๓๐}

^{๒๙} วิมฺหา.อ. (บาลี) ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘, วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๒๖๕.

^{๓๐} ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๔/๔๕-๔๗, ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๙๗/๒๓๒-๒๓๔, ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๔๗, ดูใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๒๘.

นอกจากพุทธกิจดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นกิจหลักของพระองค์แล้ว พระองค์ยังมีพระมหากรุณาต่อพระภิกษุ ซึ่งเป็นพระสาวก ดังเรื่องที่ได้ ชัดเจนคือ เรื่องพระปุตติคัตตติสสเถระ พระเถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า กระทั่งเพื่อนภิกษุด้วยกันรังเกียจ และทอดทิ้งไม่มีใครดูแล ดังมีเรื่องย่อที่ ควรนำมาศึกษา ดังนี้

"พระเถระรูปนี้ชื่อว่า ติสสะ ท่านบวชอุทิศถวายออกแก่พระศาสนา ต่อมาท่านเป็นโรคเรื้อน ซึ่งเป็นที่รังเกียจของพระภิกษุรูปอื่น ๆ เพราะ ท่านมีตุ่มที่ผิวหนังผุดขึ้น เม็ดใหญ่สุดเท่าผลมะตูม และแตกออกมี น้ำเหลืองไหล ต่อมาก็ลุกลามเข้ากระดูก เป็นที่รังเกียจแก่ผู้พบเห็น ทำให้เพื่อนภิกษุด้วยกันเกิดความรังเกียจ จึงพากันทอดทิ้งท่าน พระพุทธเจ้าทรงแผ่ข่ายคือพระญาณ ตรวจดูสัตว์โลก และทรงพบพระ ติสสะผู้ถูกทอดทิ้ง โดยทรงดำริว่า ยกเว้นพระองค์เสียแล้ว พระติสสะก็ จะไม่มีที่พึ่ง ทรงอาศัยพระมหากรุณาเช่นนั้น จึงเสด็จไปโปรดด้วยการ ทรงต้มน้ำร้อน และทรงซักผ้าจีวร และทรงสงวนน้ำให้พระติสสะผู้มีกาย เปื่อยเน่า ด้วยพระองค์เอง หลังจากທີ່พระติสสะเบากาย สบายใจแล้ว ก็ทรงแสดงธรรมโปรด และในที่สุดแห่งเทศนา พระปุตติคัตตติสสเถระ ท่านก็ได้บรรลुพระอรหันต์ พร้อมปฏิสัมภิทาญาณ"^{๓๑}

พระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้วิเศษ

แต่ทรง เป็นผู้ผ่านการฝึกฝนอบรมพระองค์เองอย่างสมบูรณ์แล้ว ชาวพุทธจำนวนมากมีความเชื่อมั่นศรัทธาว่า พระพุทธเจ้าคือผู้วิเศษ มี อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์ แต่หากได้ศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา แล้ว จะพบว่า อิทธิฤทธิ์ต่างๆ ล้วนเกิดจากการฝึกกสิณ ทำฌานสมาบัติให้ สมบูรณ์ ไม่ใช่ดลบันดาลเอาด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นหลักวิชาว่าด้วยฌาน

^{๓๑} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๔๓๖.

อภิญญาที่มนุษย์ผู้มีบุญวาสนาสามารถฝึกฝนให้สูงขึ้นได้ทุกคน โดยการเจริญกสิณภาวนาและอานาปานสติภาวนา เมื่อเชี่ยวชาญถึงขั้นอภิญญาแล้ว ก็สามารถแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้^{๓๒} ดังปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ ดังนี้

๑. ด้วยอำนาจแห่งปฐมวิกสิณ คนเดียวสามารถบันดาลเป็นหลายคนได้ เนรมิตดิน เดินไปบนน้ำเหมือนเดินบนแผ่นดินได้ เหาะไปในอากาศได้^{๓๓}

๒. ด้วยอำนาจแห่งอาโปกสิณ ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ ทำฝนให้เกิดขึ้นได้^{๓๔} เนรมิตสิ่งของกัน เช่น แม่น้ำ ทะเลเป็นต้นได้ ทำแผ่นดิน ภูเขาและปราสาทให้ไหวได้

๓. ด้วยอำนาจแห่งเตโชกสิณ บังหวนคว้นได้ ทำฝนถ่านเพลิงให้เกิดขึ้นได้ ล้างไฟด้วยไฟได้ สามารถเผาเฉพาะสิ่งที่ต้องการได้ ทำแสงสว่างเพื่อให้มองเห็นในที่มืดได้ เผาสรณะด้วยเตโชธาตุในคราวบริณีพพานได้

๔. ด้วยอำนาจแห่งวาโยกสิณ ไปได้เร็วเยี่ยงพายุได้ ทำฝน ลมให้เกิดขึ้นได้

๕. ด้วยอำนาจแห่งนิลกสิณ เนรมิตรูปสีเขียวขึ้นได้ ทำให้มืดได้

๖. ด้วยอำนาจปิตกสิณ เนรมิตรูปสีเหลืองได้ น้อมใจอธิษฐานวัตถุให้เป็นทองได้

๗. ด้วยอำนาจแห่งโลหิตกสิณ เนรมิตสีแดงขึ้นได้

๘. ด้วยอำนาจแห่งโอทาทกสิณ เนรมิตรูปสีขาวขึ้นได้ ชับความง่วงซึมได้ ไล่ความมืดได้^{๓๕} ทำแสงสว่างเพื่อให้มองเห็นในที่มืดได้^{๓๖}

๙. ด้วยอำนาจแห่งอาโลกกสิณ เนรมิตรูปโปร่งแสงได้ ชับกลิ่นมิถยะได้ เพิกความมืดได้ ทำแสงสว่างเพื่อให้มองเห็นในที่มืดได้

^{๓๒} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๙๑. ดูเพิ่มเติม หน้า ๑๑๓.

^{๓๓} ชุ. ป. (ไทย) ๓๑/๑๐/๕๖๕, ชุ.ป.อ. (บาลี) ๑/๑๖๔/๓๖๐.

^{๓๔} ชุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๓.

^{๓๕} ชุ.อ. (ไทย) ๓๓/๒๓๗/๔๘๖.

^{๓๖} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๙๑-๑๙๒.

๑๐. ด้วยอำนาจแห่งอากาศสถิน ทำสิ่งที่ลึกลับให้เปิดเผยได้ เนรมิตช่องว่างเข้าในที่ทึบ เดินทะลุฝา ทะลุกำแพงได้^{๓๗}

๒) พระธรรม

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน “พระธรรม” แก่เพื่อนผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อให้ชาวโลกพ้นจากทุกข์^{๓๘} มีความสุขสงบจนถึงขั้นสูงสุด คือบรมมรรค^{๓๙} ผล นิพพาน รอดพ้นจากความทุกข์ทรมานในอบายภูมิ^{๔๐} อย่างสิ้นเชิง

ธรรมะ คือ สภาพที่มีอยู่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ รวมทั้งเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้ธรรมชาติต่างๆ เป็นไป^{๔๑} หาผู้บังคับบัญชาหรือเป็นเจ้าของมิได้^{๔๒} เช่น ธรรมะของไฟคือร้อน ธรรมะของความหิวคืออยากกิน ธรรมะของความโลภคืออยากได้ ธรรมะของความโกรธคืออยากทำลาย ธรรมะของเวทนาคือเสวยอารมณ์ ธรรมะของวิญญูญาณ (จิต) คือรู้อารมณ์ ธรรมะของสมาธิหรือหิริคือข่มกิเลส ธรรมะของปัญญาญาณคือตัดขาดกิเลส เป็นต้น^{๔๓}

ไฟร้อนตามสภาวะธรรมชาติของไฟเอง มิใช่เพราะใครบังคับหรือดลบันดาล อากาศเย็นตามธรรมชาติที่ความร้อนลดลง มิใช่เพราะใครบังคับหรือดลบันดาล ความโลภทำให้อยากได้ตามธรรมชาติของความโลภเอง มิใช่ใครบังคับหรือดลบันดาล ปัญญาญาณตัดกิเลสตามธรรมชาติของปัญญาเอง มิใช่เพราะใครบังคับหรือดลบันดาล มรรคผลทำให้ไม่ตกอบายภูมิตาม

^{๓๗} ขุ.ป.อ. (บาลี) ๑๖๔/๓๕๙

^{๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๗/๔๔๒.

^{๓๙} กิเลส มาเรณโต คจฉตตี มคโค. ภาวะที่ขำกิเลสออกไปได้ .ขุ.เถร.อ. (บาลี)๒/๓๖/๑๕๘. หมายถึง วิชา ได้แก่ ญาณรู้แจ้ง ดูใน ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๔/๒๕.

^{๔๐} ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๓๒๕.

^{๔๑} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๘๖/๕๒๖. ขุ.ป. อ. (ไทย) ๗/๑/-/๔๙.

^{๔๒} ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๔/๑๐๒, วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๖๕.

^{๔๓} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๔/๓๖.

ธรรมชาติของมรรคผลเอง มิใช่เพราะใครบังคับหรือดลบันดาล^{๔๔} ฯลฯ คือ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั้นๆ ที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา^{๔๕}” (บางศาสนา เรียกว่า “พระเจ้า”) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

อิมสมิ สติ อิทั โหติ	เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
อิมสสุปปาทา อิทั อูปฺปชฺชติ	เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด
อิมสมิ อสติ อิทั น โหติ	เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี
อิมสส นิโรธา อิทั นิรุชฺฌติ ^{๔๖}	เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

ส่วน “พระธรรม” ที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น เนื่องด้วย พระองค์ทรงเป็นผู้รู้แจ้งธรรมทั้งปวงแล้ว จึงทรงเลือกเฟ้นสั่งสอนเฉพาะ ธรรมที่เป็นไปเพื่อการละอกุศล และเจริญกุศล ตามหลักการแห่งอริยสัจ ๔ เท่านั้น^{๔๗} โดยมีวิธีการและขั้นตอน ๓ ประการ คือ

๑. สพฺพปาปสฺส อกรณิ การไม่ทำบาปทั้งปวง ด้วยการรักษาศีล
๒. กุสลสฺสุปฺสมฺปทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม ด้วยการให้ทาน^{๔๘} และเจริญสมณภาวนา (สมาธิ)
๓. สจฺจิตตปริโยทปนํ การทำใจให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว^{๔๙} ด้วยการเจริญ วิปัสสนาภาวนา (ปัญญา^{๕๐})

^{๔๔} ขุ.อุ.อ. (ไทย) ๑/๓/-/๕๐๘.

^{๔๕} ดูใน ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๗/๗๙. ขุ.ม.หา. (ไทย) ๒๙/๑๘๖/๕๒๖.

^{๔๖} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๕๐/๗๗, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๕๐/๙๘.

^{๔๗} ส.ส.ี. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓., ส.ส.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒/๑๘๕. กุศลธรรม คือ ธรรมะที่ส่งเสริมให้ผู้ประพฤติกุศลธรรมนั้นๆ **ฉลาด**ขึ้นไปตามลำดับ จนเกิดปัญญาญาณ รู้แจ้งอริยสัจ ๔ สำเร็จมรรค ผล นิพพาน ได้ประสบสุขอย่างถาวร ดูใน ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๑/-/๒๒๕, ขุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/-/๕๕๔.

^{๔๘} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/-/๓๘๙. อง.นวก.อ. (ไทย) ๔/-/-/๔๘๓.

^{๔๙} ผ่องใสปราศจากนิวรณ์ ๕ ประการ ดูใน ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๖/๔/๙๕

^{๕๐} ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๒๓, ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๓/๔๙.

ธรรมะของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมที่ทรงไว้ซึ่งผู้บรรลุมรรค ผล และทำให้แจ้งพระนิพพานแล้ว ไม่ให้ตกไปในอบายภูมิ ๔ และทำให้ผู้ที่เข้าถึงธรรมแล้ว ปลอดภัยไปอย่างยิ่ง^{๕๑}

หลักสำหรับตัดสินธรรมะที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า มี ๘ ประการ คือ ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความกำหนด (สราคะ) เพื่อการประกอบตนอยู่ในความทุกข์ (สังโยคะ) เพื่อสะสมกิเลส (อาจยะ) เพื่อความอยากใหญ่ (มหิจจตา) เพื่อความไม่สันโดษ (อสันตภูจिता) เพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ (สังคณิกา) เพื่อความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) และเพื่อความเลี้ยวยาก (ทุพภรตา) พึงทราบว่าเป็นไป ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ส่วนธรรมใดเป็นไปเพื่อความคลายกำหนด (วิราคะ) เพื่อการไม่ประกอบตนไว้ในกองกิเลส (วิสังโยคะ) เพื่อการไม่สะสมกองกิเลส (อุปะจยะ) เพื่อความปรารถนาน้อย (อัปปิจจตา) เพื่อความสันโดษ (สันตภูจिता) เพื่อการไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ (อสังคณิกา) เพื่อความไม่เกียจคร้าน คือความเพียรติดต่อสม่ำเสมอ (วิริยารัมภะ) เพื่อความเลี้ยวย่าง (สุภรตา) พึงทราบว่า นั่นเป็นธรรมวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๕๒}

๓) พระสงฆ์

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง และปฏิบัติเพื่อรู้ยิ่ง ตามพระธรรมวินัย

พระสงฆ์ แปลว่า กลุ่มของบุคคลผู้พร้อมด้วยอริยมรรค ๔ อย่าง และมีขันธสันดานอบรมอย่างดีแล้ว ด้วยสามัญผล ๔ รวมตัวกันด้วยความ-

^{๕๑} ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๗.

^{๕๒} อัง. อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๕๓/๓๓๙.

เห็นและศีลที่เสมอกัน^{๕๓} ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ดูก่อนอานนท์ เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงเพื่อบูชาสำหรับเธอทั้งหลาย คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิทบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ อานนท์ เธอจะไม่เห็นภิกษุแม้ ๒ รูป มีวาทีต่างกันในธรรมเหล่านี้เลย^{๕๔}

ได้แก่ พระอริยบุคคล ๘ จำพวก^{๕๕} คือ

๑) พระโสดาบัน	๒) ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล
๓) พระสกทาคามี	๔) ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล
๕) พระอนาคามี	๖) ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล
๗) พระอรหันต์	๘) ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล ^{๕๖}

พระสงฆ์ เป็นหมู่คณะอันประเสริฐสุด เพราะเป็นหมู่แห่งพระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพราะเป็นบุญเขตอันประเสริฐที่สุด และเป็นหมู่คณะที่ทำให้ลายความเร่าร้อนคือกิเลส ด้วยมรรคและผลได้แล้ว^{๕๗}

พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแก่เราได้อย่างไร

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นที่พึ่งโดยการกำจัดความกลัวของสัตว์ทั้งหลาย ช่วยสัตว์ทั้งหลายให้ดำเนินไปสู่ประโยชน์ที่แท้จริง และช่วยให้ถอยห่างจากสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์เกื้อกูล

พระธรรม เป็นที่พึ่งโดยทำให้สัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นจากทางกัณดารคืออกพ และช่วยให้สรรพสัตว์ทั้งหลายปลอดภัย

^{๕๓} มีปัญญาเห็นอริยสัจเหมือนกัน ชุ.วิ.อ. (ไทย) ๒/๑/-/๔๕๐.

^{๕๔} ชุ.ชุ.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๘.

^{๕๕} อภิ.ปุ. (ไทย) ๓๖/๒๐๗/๒๒๙, อภิ.ปุ. (ไทย) ๓๖/๒๐๗/๒๒๙.

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๔/๓๔๑, อง.นวก (ไทย) ๒๓/๙/๔๔๘.

^{๕๗} ชุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๔๙/๘๗.

พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง โดยการเป็นนี้อนาบุญ ทำให้ได้รับผลอันไพบูรณ์ แก่ผู้อุปัถุม์ญาติแล แม่เล็กน้อย

สละทั้ง ๓ นี้ พระพุทธเจ้าเป็นอันดับแรก เพราะเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งปวง ทรงช่วยสัตว์ทั้งปวงให้ได้รับประโยชน์สุข

พระธรรมเป็นอันดับสอง เพราะเป็นแดนเกิดของพระพุทธเจ้านั้น และเป็นประโยชน์แท้จริง ของสัตว์ทั้งปวง

พระสงฆ์เป็นอันดับสุดท้าย เพราะทรงไว้ซึ่งพระธรรมนั้น และเป็นผู้ได้บรรลุประโยชน์สุขนั้นแล้ว

พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนพระจันทร์เพ็ญ พระธรรมเปรียบเหมือนกลุ่มรัศมีของพระจันทร์ พระสงฆ์เปรียบเหมือนโลกที่เอบอ้อมด้วยรัศมีของพระจันทร์เพ็ญที่ทำให้เกิดขึ้น^{๕๘}

๑.๓ พระพุทธเจ้าสอนอะไร

พระพุทธเจ้าทรงเป็นมหาบุรุษ อุบัติมาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์สุขและแก้ทุกข์แก่สรรพสัตว์ ทรงเป็นดวงประทีปของจักรวาล ชี้หนทางสว่างแก่ผู้ไม่รู้ ทรงประกาศสัจธรรมเพื่อความสงบร่มเย็นของโลก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก้ทุกข์ และความทุกข์สงบของเทวดาและมนุษย์^{๕๙}

พระพุทธองค์ทรงเพียรเผยแผ่พระสัทธรรมตลอด ๔๕ ปีเต็ม บางครั้งต้องดำเนินด้วยเท้าเปล่ากว่าร้อยกิโลเมตร เพื่อสอนคนเพียงคนเดียวทั้งที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่พี่น้อง โดยไม่มีค่าจ้าง ไม่มีรางวัล ไม่มีเงินเดือน ทรงเผยแผ่พระสัทธรรมวันละกว่า ๒๐ ชั่วโมง ทรงมีเวลาพักผ่อนนอนหลับเพียงวันละ ๔ ชั่วโมงเท่านั้น^{๖๐}

^{๕๘} ชุ.ขุ.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๙.

^{๕๙} ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๘/๘๔/๔๘๐, ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๗๒.

^{๖๐} ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๓. ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๑๔๗.

เรื่องที่ทรงสอน

คำสอนของพุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่น คือ คำสอนของศาสนาอื่นนั้นเป็นคำสั่งสำเร็จรูป ที่ศาสนิกจะต้องทำตามให้เทพเจ้าพึงพอใจสถานเดียว ใครไม่ทำตามจะถูกลงโทษจากเทพเจ้าเบื้องบน โดยการให้ตกนรกไปตลอดกาล^{๖๑} แต่คำสอนของพุทธศาสนาเป็นเพียงการนำกฎความจริงของธรรมชาติมาบอกเท่านั้น พระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้สร้างกฎ หรือผู้บังคับผู้คนให้ต้องทำตามกฎ พระองค์เป็นเพียงมนุษย์ที่พยายามบำเพ็ญบารมีมาแล้วหลายแสนโกฏิตชาติ^{๖๒} จนได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรู้แจ้งกฎเกณฑ์ทั้งปวงของธรรมชาติว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ดังปรากฏหลักฐานให้ศึกษาในจุฬามณีวงศสูตร^{๖๓}

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงได้พระนามอีกนามหนึ่งว่า พระสัพพัญญู แปลว่า ผู้รู้ทั้งปวง คือรู้หมดทุกอย่าง^{๖๔} ด้วยความที่พระองค์รู้ทุกอย่างนี้เอง ทำให้พระองค์ทรงประมวลเรื่องราวทั้งหมดได้ว่า ถ้าหากทรงสอนทั้งหมด หรือบอกทั้งหมดที่ทรงรู้ ก็จะก่อให้เกิดโทษ เกิดหายนะแก่มวลสรรพสัตว์เสียมากกว่า พระองค์จึงเลือกที่จะสอนเฉพาะเรื่องที่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ เพื่อคลายโศกเพียงเท่านั้น ดังเรื่องราวในคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังนี้

^{๖๑} ศาสนาอิสลาม : “ผู้ใดปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์หลังจากที่เขาได้รับศรัทธาแล้ว (เขาจะได้รับความกริ้วจากอัลลอฮ์) เว้นแต่ผู้ที่ถูกบังคับทั้งๆ ที่หัวใจของเขาเปี่ยมไปด้วยศรัทธา แต่ผู้ใดเปิดห้วงอกของเขาด้วยการปฏิเสธศรัทธา พวกเขา ก็จะได้รับ ความกริ้วจากอัลลอฮ์ และสำหรับพวกเขา จะได้รับการลงโทษอย่างมหันต์” (กุรอาน ๖:๑๐๖),

ศาสนาคริสต์ : ในผู้อื่น ความรอดไม่มีเลย ด้วยนามอื่นซึ่งเขาทั้งหลายรอดได้ ไม่ทรงโปรดให้มีท่ามกลางมนุษย์ทั่วใต้ฟ้า” (กิจการ ๔:๑๒) สมาคมพระคริสตธรรมไทย พระคริสตธรรมคัมภีร์ พันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ หน้า ๒๖๐.

^{๖๒} วิสุทธชนวิลาสินี. (บาลี) ๑/๑๒๐. ดูเพิ่มเติม หน้า ๖๗.

^{๖๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๔/๓๕๓.

^{๖๔} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๖๒/๒๕๒.

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสพาวัน เขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้น ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบที่อยู่บนต้น อย่างไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบที่อยู่บนต้นไม้นั้นมากกว่า ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอเหล่านั้นมีมาก เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก? เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เหตุฉะนั้น เราจึงมิได้บอก

สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือ เราบอกว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์ เพื่อสงบ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้แลเราจึงบอก”^{๖๕}

พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนหมอผ่าตัดผู้ป่วยที่ถูกลูกศรยิงปักอก หมอไม่จำเป็นต้องใส่ใจว่าคนยิงเป็นใคร ทำไมคนร้ายจึงยิง (ปัญหาเรื่อง“ใครสร้างโลก”) หมอทำหน้าที่เพียงเร่งผ่าตัดช่วยชีวิตให้เร็วที่สุด แต่ถ้าผู้ป่วยไม่ยอมให้ผ่าตัดเอาลูกศรออก โดยตั้งเงื่อนไขว่า “ต้องหากคนยิงให้ได้ก่อน เขาหน้าตาเป็นอย่างไร? ผู้หญิงหรือผู้ชาย ต้องให้เขาบอกเหตุผลที่ยิงให้ได้ก่อน ผมจึงจะยอมให้หมอผ่าตัดเอาลูกศรออก” ถ้าเป็นเช่นนี้ก็รับรองได้ว่าผู้ป่วยต้องเสียชีวิตก่อนอย่างแน่นอน^{๖๖} ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

^{๖๕} ส.ส. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖/๑๓๗.

หากมีใครกล่าวว่า ตราบใดที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงตอบว่า “โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง? ฯลฯ (โลกเกิดขึ้นได้อย่างไร) ตราบนั้นเราก็จักยังไม่ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระองค์” ต่อให้บุคคลนั้นสิ้นชีวิตไป ตถาคตก็ไม่ตอบเรื่องนั้น เปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษอย่างร้ายแรง มิตร ญาติสายโลหิตของบุรุษนั้นนำไปเขาหาแพทย์ผู้ชำนาญในการผ่าตัดรักษา บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นว่า ‘ตราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเรา เราก็จักไม่ให้ถอนลูกศรนี้ออกไป’ ฯลฯ ‘ตราบใดที่เรายังไม่รู้จักลูกธนูที่เขาใช้ยิงว่า เป็นลูกศรธรรมดา ลูกศรคม ลูกศรหัวเกาทัณฑ์ ลูกศรหัวโลหะ ลูกศรหัวเขี้ยวสัตว์ หรือลูกศรพิเศษ ตราบนั้นเราก็จักไม่ให้ถอนลูกศรนี้ออกไป’ เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่อให้บุรุษนั้นตายไป เขาก็จะไม่รู้เรื่องนั้นเลย^{๖๗}

และตรัสอีกว่า เราไม่ตอบปัญหาว่า โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ (โลกเกิดขึ้นได้อย่างไร) เราไม่ตอบเพราะเหตุไร? เพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความคลายทุกข์ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงไม่ตอบ

ปัญหาอะไรเล่าที่เราตอบ คือปัญหาว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความพ้นทุกข์ นี้ทางให้พ้นทุกข์ เราตอบเพราะเหตุไร? เราตอบเพราะมีประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความคลายทุกข์ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงตอบ เพราะเหตุนั้น เธอจงจำปัญหาที่เราไม่ตอบว่าเป็นปัญหาที่เราไม่ตอบ และจงจำปัญหาที่เราตอบว่าเป็นปัญหาที่เราตอบเถิด^{๖๘}

^{๖๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖/๑๓๘.

^{๖๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๘/๑๔๑.

ศาสนาพุทธไม่ได้ปฏิเสธเรื่อง “เทพเจ้า” แต่ไม่ให้ความสำคัญและไม่ใส่ใจที่จะไปพึ่งพายึดถือ เพราะพระพุทธเจ้าทรงรู้อัจฉกฏธรรมชาติว่า การได้เป็นเทพหรือการไปเกิดอยู่ในวิมานในสวรรค์แล้วยังมิใช่สุขแท้สุขถาวรที่ไม่ต้องกลับมาเป็นทุกข์อีก คือ แม้จะได้เกิดเป็นเทวดาแล้วก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ตกนรกบ้าง ขึ้นสวรรค์บ้าง ถ้ายังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ก็มีโอกาสตกนรกได้อีก^{๖๙}

ศาสนาพุทธมุ่งศึกษาแต่ในประเด็นที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นไปจากกฎเกณฑ์ทั้งปวงได้ ไม่ต้องยอมสยบอยู่กับอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้น ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงค้นพบวิธีการนั้น นั่นก็คือ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ทั้งปวง ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจสิ่งใดทั้งสิ้น ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกแล้ว และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ เราสามารถปฏิบัติให้เห็นผลได้จริงในชาติปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ด้วยตนเองในชาตินี้ ไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อน

ศาสนาพุทธชี้แนวทางแก้ปัญหาของมนุษยชาติ ด้วยความรู้ที่ถูกตรง สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชีวิต เพราะระบบความรู้นี้ มิใช่เกิดจากเพียงการคิดวิเคราะห์หรืออ้างเหตุผลจากแหล่งความรู้อื่น แต่เริ่มต้นจากประสบการณ์ตรงจากการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วถูกพิสูจน์โดยประสบการณ์ตรงของพระภิกษุในพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัย

หลักการที่ทรงสอน

หลังจากตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกความจริงของธรรมชาติทั้งปวงมาตามลำดับ พอสรุปใจความได้ว่า

สัตว์ทุกชีวิตเคยเวียนว่ายตายเกิดมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน สรรพสัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นพ่อแม่กันมาก่อนหาได้ยาก บางชาติเกิดเป็นเทพ (เทวดา-

^{๖๙} อด.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๑.

พรหม) บางชาติเป็นมนุษย์ บางชาติเป็นสัตว์เดรัจฉาน บางชาติเกิดเป็นเปรต/อสุรกาย บางชาติต้องตกนรก สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตาย-เกิดอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ตามอำนาจบุญและบาปที่ตนเองได้เคยทำไว้^{๗๐} เหตุการณ์ทุกอย่างที่เราประสบอยู่ทุกวันนี้ ไม่มีคำว่าโชคหรือบังเอิญ ทุกอย่างเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของเราเองทั้งสิ้น”^{๗๑}

กฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตาย-เกิด นรก-สวรรค์^{๗๒} ไม่ใช่ความเชื่อในศาสนาพุทธ หรือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่เป็นกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่อยู่คู่จักรวาล พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ ก็ตาม กฎเกณฑ์นี้มีอยู่ก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้เดียว ที่รู้แจ้งกฎธรรมชาติอย่างทะลุปรุโปร่งเปรียบเหมือนกระแสไฟฟ้าที่เราใช้หุงข้าว ดูโทรทัศน์ ส่องสว่างอยู่ทุกวันนี้ กระแสไฟฟ้ามิใช่เริ่มมีขึ้นเมื่อนาย Thomas Elva Adison ค้นพบหลอดไฟฟ้า แต่กระแสไฟฟ้าเป็นพลังงานธรรมชาติที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ มนุษย์จะค้นพบหรือไม่ก็ตาม กระแสไฟฟ้าก็มีอยู่แล้ว การเวียนว่ายตาย-เกิดใน ๓๑ ภูมิ^{๗๓} ก็เช่นเดียวกัน

รายละเอียดของภูมิทั้ง ๓๑ ภูมิ ดูที่หน้า ๑๔๔

^{๗๐} ส.สค. (ไทย) ๑๕/๑๓๓/๑๖๖.

^{๗๑} ดูรายละเอียด ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕๐/๓๖๕.

^{๗๒} ดูรายละเอียด ที่หน้า ๑๔๖ และ ๒๗๑.

^{๗๓} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๕๑/๕๖๙. ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๗๐/๑๘๐.

สังสารวัฏ ๓๑ ภูมิ

วิธีดำเนินไป	ภูมิ ๓๑	โลก๓	ภูมิ ๓				
อรูปฌาน ๔ หรือ อรูปสมาบัติ ๕	๔. แนวสัจธรรมวิสัย ๓. อากิณณวิสัย ๒. วิญญาณวิสัย ๑. อากาสานันตวิสัย	พรหมโลก ๒๐ ชั้น	อรูปจักรภูมิ ๕	สุคติภูมิ	๒๖ ชั้นฟ้า/เทวภูมิ		
สุทธาวาส ๕ สำหรับ พระอนาคามี	๕. อภิญญา ๔. สัทสาลี ๓. สัทสาลา ๒. อตีปปา ๑. อวิหา		รูปจักรภูมิ ๑๖				
จตุตถฌาน	๒. สัตถะยัสสตี ๑. เวทปัสลา						
ตติยฌาน	๓. สุกกิมหา ๒. อัปป์มาณสุภา ๑. ปริตตสุภา						
ทุติยฌาน	๓. ฮาภัสสรธา ๒. อัปป์มาณภภา ๑. ปริตตภา						
ปฐมฌาน	๓. มหาพรตมา ๒. ปุโรหิตา ๑. ปารีลลขชา						
	- ระงับนิวรณ์ ๕						
รักษาศีล ๕ รักษาศีลอุโบสถ ประพฤตีสัจจริต ๓ กุศลกรรมบถ ๑๐ บำเพ็ญทาน	๖. ปรินิมิตตวลลตี ๕. นิมมานรตี ๔. ตูลลิต ๓. ยามา ๒. ตาวตังลล ๑. จาตุมมทวารจิกกา	ดาวรรค ๖ ชั้น	กาฆจักรภูมิ ๑๑				
รักษาศีล ๕	มนุษย์	โลก				ทุคติภูมิ	
ทุจจริต ๓	เตรจจมาน	อฆฏภูมิ ๕				๕ ชั้นดิน	
ผิตศีล ๕	เปรต						
อกุศลกรรม ๑๐	อสุรกาย						
	นรก						

พระพุทธเจ้าเป็นผู้เดียวที่รู้แจ้งกฎเกณฑ์นี้ อย่างทะลุปรุโปร่ง และวิธีปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นออกไป..ว่า ถ้ามนุษย์ยังมีกิเลสตัณหาในจิต ก็ยังต้องเวียนว่ายตาย-เกิดไม่มีที่สิ้นสุด ตามอำนาจบุญและบาปที่ตนเองได้เคยทำไว้ ต่อเมื่อเขาเบื่อหน่ายการเวียนว่ายตาย-เกิด แสวงหาวิธีตัดวงจรนี้เสีย ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา ดำเนินตามมรรคมีองค์ ๘ บรรลุถึงพระนิพพาน^{๗๔} เมื่อนั้น เขาจึงจะหลุดพ้นจากความทุกข์ และการตกนรกได้อย่างสิ้นเชิง”

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์ได้รวบรวมไว้ สืบต่อกันมา มีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี ปัจจุบันบันทึกเป็นตัวอักษรอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก จำนวน ๔๕ เล่ม สาเหตุที่พระพุทธศาสนามีคำสอนมากมายถึงเพียงนี้ เพราะพระบรมศาสดาได้ทรงประกาศคำสั่งสอนเป็นเวลายาวนานถึง ๔๕ ปี แม้คำสอนของพระพุทธเจ้าจะมีมากมายปานนี้ แต่เมื่อประมวลคำสอนที่เป็นหลักใหญ่ เป็นหัวใจของพุทธศาสนาก็มีอยู่เพียง ๓ ประการเท่านั้น^{๗๕} คือ

๑. สัพพปาปสฺส อภินิ การไม่ทำบาปทั้งปวง ด้วยการรักษาศีล เว้นจากการประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจ และประกอบกรการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ

๒. กุสลสฺสุปสมมฺภา การทำกุศลให้ถึงพร้อม ด้วยการให้ทาน และเจริญสมถภาวนาทำจิตให้สงบ^{๗๖} เช่น กำหนดลมหายใจ หรือสวดมนต์ภาวนา เป็นต้น ผลการปฏิบัติสมถภาวนานี้จะทำให้บรรลุถึงฌานอภิญญาได้^{๗๗} แต่ยังไม่บรรลุธรรม ผู้ปฏิบัติสมถกรรมฐานที่ปรารถนาบรรลุพระนิพพาน จะต้องปฏิบัติวิปัสสนาต่อไปอีก

^{๗๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๔/๑๖๒.

^{๗๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐, ที.ม.อ. (บาลี) ๙๐/๗๖, วิ.ม.ท.อ. (บาลี)๑/๑๙/๑๙๑.

^{๗๖} ที.ป.อ. (ไทย) ๓/๒/-/๓๘๙. อ.ง.นวก.อ. (ไทย) ๔/-/-/๔๘๓.

^{๗๗} ชุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๒๓

๓. **สติตตปริโยทปน** การทำให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว^{๗๘} ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นแจ้งในอารมณ์ที่ปรากฏ ในขณะที่ปัจจุบันตามความเป็นจริง^{๗๙} ผลการปฏิบัติวิปัสสนาจะทำให้ผู้ปฏิบัติดับกิเลส ตัณหาได้ ได้บรรลุถึงมรรค ผล นิพพาน

เป้าหมายที่ทรงสอน

เป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง^{๘๐} ดับภพชาติหยุดการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเมื่อไม่เกิดอีกเราก็ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตาย และไม่ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอีกต่อไป ฉะนั้น เป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา จึงไม่ใช่เพียงแค่การแสวงบุญ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญสมาธิภาวนา

การแสวงบุญทั้ง ๓ ประการนั้น มีอานิสงส์สูงสุดถึงขั้นพรหมโลกก็จริง แต่ก็ยังไม่สามารถกำจัดกิเลสตัณหาพาสู่ความพ้นทุกข์ได้ เพราะแม้จะได้เกิดเป็นเทวดาหรือพรหมแล้ว เมื่อหมดกำลังบุญ หรือกุศลวิบากอ่อนกำลังลง ก็ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก คือ ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้ง ๕ คือ เทพ มนุษย์ เดรัจฉาน เปรต/อสุรกาย นรก^{๘๑} อย่างไม่มีที่สิ้นสุด^{๘๒} หาเบื้องต้นและที่สุดไม่พบ ต้องตกอบายทุกข์ทรมานในนรกอยู่เป็นอาจินเหมือนบ้านเก่าที่ต้องแวะเวียนไปอยู่เสมอ มีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้ปลายพระนขา (เล็บ) ช้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อย แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอเข้า

^{๗๘} การทำจิตให้ผ่องใสปราศจากนิวรณ์ ๕ ประการ ดูใน พุ.ธ.อ. (บาลี) ๖/๔/๙๕.

^{๗๙} พุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๒๔.

^{๘๐} ดูรายละเอียดใน พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๗/๕๐๖.

^{๘๑} ดูรายละเอียดใน อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๔๔/๖๗.

^{๘๒} ดูรายละเอียดใน อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๔๔/๖๗.

ใจความข้อนี้อย่างไร ผุ่คนที่เราใช้ปลายเล็บข้อนขึ้นมากับแผ่นดินใหญ่นี้
อย่างไรไหนจะมากกว่ากัน”

เหล่าภิกษุทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แล
มากกว่า ผุ่ที่ปลายพระนขา มีเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่
แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดามาเกิดใน
เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนเทวดาที่เคลื่อนจากสวรรค์แล้วไปเกิดในนรก
เป็นเปรต มีจำนวนมากกว่า พวกเทพชั้นเวฬุผลาที่ไม่ได้ลำดับพุทธธรรม
มีอายุประมาณ ๕๐๐ กัป เมื่อสิ้นอายุแล้ว ไปสู่นรกบ้าง ไปสู่แดนเปรต
บ้าง^{๘๓}

ฉันทัน เมื่อเราจะต้องเกิดอีก สิ่งที่จะตามมาด้วย คือ ความแก่ ความ
เจ็บ ความตาย ความทุกข์กายทุกข์ใจ และการตกนรก ตั้งพระจาลาภิกษุณี
กล่าวว่า “ความตายย่อมมีแก่ผู้ที่เกิดมาแล้ว ผู้ที่เกิดมาแล้วย่อมประสบทุกข์
เพราะเหตุนี้แล เราจึงไม่ชอบความเกิด”^{๘๔}

เมื่อบุคคลผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา จนเกิดมรรคญาณ^{๘๕}
ครบทั้ง ๔ ก็จะทำจิตกิเลสตัดมหาในจิตของตนเองให้หมดสิ้นไปได้ อย่าง
สิ้นเชิง^{๘๖} เขาจะไม่ต้องเกิดใหม่อีกต่อไป เปรียบเหมือนเมล็ดพันธุ์มะม่วงที่มี
ยางเหนียวอยู่ภายใน เมื่อนำไปปลูกจะงอกเป็นต้นมะม่วงได้อีก แต่ถ้านำไป
ต้ม กำจัดยางเหนียวให้หมดไป หลังจากนั้น นำไปปลูกโดยวิธีใดก็ตาม จะไม่
งอกอีกแล้ว กิเลสตัดมหาในดวงจิตของเราก็เช่นเดียวกัน

^{๘๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๗๘/๖๕๔, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๙๓/๑๒๕.

^{๘๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๖๗/๒๒๓.

^{๘๕} วิปัสสนาญาณที่ ๑๔ เป็นปัญญาญาณที่ทำหน้าที่ประหามกิเลสตามลำดับขั้น
ชนิดที่เมื่อประหามไปแล้ว ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้อีก..

^{๘๖} ดูรายละเอียดใน ข.ป. (ไทย) ๓๑/๖๐/๙๗.

หากไม่สามารถทำมรรคปัญญาให้เกิดขึ้นครบทั้ง ๔ ได้ แม้สามารถทำมรรคให้เกิดเพียงครั้งเดียว ก็จัดว่าเข้าสู่กระแสพระนิพพานแล้ว ที่เรียกว่า บรรลุโสดาบัน^{๘๗} เมื่อวิปัสสนาญาณขึ้นถึงญาณที่ ๑๔ โสดาปัตติมรรคญาณ จะทำหน้าที่ประหาณตัวมิฉนาคทิฏฐิ^{๘๘} ที่นอนเนื่องอยู่ในจิตสันดานได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิง เมื่อบรรลุโสดาบันได้แล้ว ไม่ว่าจะในอดีตชาติ หรือชาติปัจจุบัน ได้เคยทำบาปอกุศลไว้มากมายเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ต้องไปชดใช้กรรมในนรกอีกต่อไป และจะไปเกิดในสุคติภูมิ (โลกมนุษย์, สวรรค์) ได้อีก ไม่เกิด ๗ ชาติแล้วจะบรรลุอรหัตต์โดยอัตโนมัติ^{๘๙}

ความสุขที่ทรงประสงค์

ศาสนาพุทธสอนเรื่องความสุขไว้อย่างไร? แท้ที่จริง ความสุขนี้แหละที่พุทธศาสนาต้องการ และเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา แต่ต้องเป็นความสุขแบบยั่งยืนถาวร ชนิดที่ไม่กลับกลายเป็นทุกข์ได้อีก นั่นคือความสุขใน “พระนิพพาน” เท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

“นตฺถิ สฺนฺติ ปรี สุขํ ความสุขอื่นนอกจากความสงบไม่มี”^{๙๐}

“ปรมา สฺนฺติ นิพฺพานํ นิพพานมีความสงบอย่างยิ่ง”^{๙๑}

นิพพานเป็นสภาวะที่ปราศจากกิเลสเครื่องบีบคั้น เมื่อไม่มีกิเลสแล้วจึงเป็นสุขอย่างยิ่ง เป็นสุขชนิดที่ไม่อาจกลับมาเป็นทุกข์ได้อีก ดังพระพุทธพจน์ว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ”^{๙๒} พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง..

^{๘๗} โสดาบัน ผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ (ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๑/๓๐๐.)

^{๘๘} ตูใน อัง.สวดตก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๙๗, อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๗/๒๔๒.

^{๘๙} ตูใน ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๔๗/๑๘๖, อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๗/๒๔๒.

^{๙๐} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๐๒/๕๒, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๒/๙๕.

^{๙๑} อัง.จตุก. (บาลี) ๒๑/๒๓/๒๘, อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๒๓/๓๘.

^{๙๒} ตูใน ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๑๕/๑๙๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕/๑๙๐.

ในเรื่องนี้ มีประเด็นปัญหาว่า “สุขจะมีในพระนิพพานได้อย่างไร ในเมื่อนิพพานไม่มีการเสวยอารมณ์”

แก้ว่า ความที่ไม่เสวยอารมณ์นั้นแหละเป็นความสุขที่แท้จริง เพราะสุขที่เสวยอารมณ์นั้นยังตกอยู่ในกฎพระไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ บังคับบัญชาไม่ได้ ดังนั้น สุขเวทนาที่ยังเสวยอารมณ์จึงได้ชื่อว่าวิปริตตามทุกข์ เพราะความสุขนั้นยังต้องวิปริตผันแปรไปเป็นทุกข์อย่างแน่นอน ส่วนสุขในนิพพานไม่ใช่สุขเวทนา แต่เป็นสันติสุข^{๙๓} จึงไม่มีวันที่จะผันแปรไปเป็นอื่น ดังที่พระสารีบุตรเถระอธิบายไว้ว่า

พระนิพพาน ที่ไม่มีเวทนานั้นแลเป็นสุข เพราะไม่มีกามคุณ ๕ คือ รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย อันนำใคร่ นำพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

สุขโสมนัสที่อาศัยกามคุณ ๕ เกิดขึ้นเรียกว่ากามสุข ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังตจากกาม บรรลุดุฆาน ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญาณสมาธิการที่ประกอบด้วยกามยังฟุ้งขึ้น เป็นความบีบคั้นแก่ภิกษุนั้น ทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่คนผู้มีสุขเพียงเพื่อความบีบคั้นกังวล แม้ฉันใด สัญญาณสมาธิการที่ประกอบด้วยกามเหล่านั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมฟุ้งขึ้นแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นความกอดตันแก่ภิกษุนั้น ความกอดตันนี้ท่านเรียกว่าทุกข์ ด้วยเหตุนี้แลพึงทราบว่าเป็นสุขได้อย่างไรเล่า”^{๙๔}

และถึงแม้พระพุทธเจ้าทรงรู้ ว่ามีวิธีการอย่างไรบ้างจึงจะหลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้ แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่าไม่ทรงสามารถทำให้ใครเข้าถึงความจริงนั้นได้ จนกว่าเขาผู้นั้นจะเข้าถึงได้ด้วยความเพียรแห่งตนเอง พระองค์เป็นเพียงผู้ชี้ทางเท่านั้น ดังพุทธพจน์ว่า

^{๙๓} อภ.จตกก.อ. (บาลี) ๒/๑๖/๒๙๔

^{๙๔} อภ.สตต. (ไทย) ๒๓/๓๔/๕๐๐.

“นิพพานมีอยู่ ทางไปนิพพานมีอยู่ เรา (ตถาคต) ผู้ชักชวนมีอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ สาวกที่เราสั่งสอนอยู่อย่างนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ บางพวก สำเร็จนิพพาน อันถึงที่สุดโดยส่วนเดียว บางพวกก็ไม่สำเร็จ ในเรื่องนี้ เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตก็เป็นแต่ผู้บอกทาง เราเองก็เพียงบอกทาง ให้ บุคคลผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง จะพึงหลุดพ้นได้”^{๙๕}

๑.๔ การทำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปภัสสรมิตฺ ภิภุชเว จิตฺตํ อากนฺตฺเกหิ อุปกฺก-กิเลสฺหิ อุปกฺกิลิฏฺฐิ.”^{๙๖} แปลว่า จิตนี้ประภัสสรผ่องใสอยู่ แต่เศร้าหมอง เพราะมีอุปกิเลส^{๙๗} จรมา”

บางคนตีความพระพุทธพจน์บทนี้ว่า จิตประภัสสรผ่องใส คือ ไม่มีกิเลสอะไรเลย การตีความเช่นนี้ทำให้จิตของเด็กดูเหมือนจะใสบริสุทธิ์ไม่ต่างจากจิตของพระอรหันต์ อันที่จริงคำว่า ประภัสสร หมายถึงภาวะแผ่ไปรู้

^{๙๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๗/๕๗-๕๘ , ชุ.จุพ. (ไทย) ๓๐/๓๓/๑๖๖.

^{๙๖} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๕๐/๑๑. อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๔๙/๙.

^{๙๗} อุปกิเลส คืออกุศลธรรมที่เข้าไปเบียดเบียนจิต มี ๑๖ คือ ๑) อภิขณาวิสมโลภะ คิดเพ่งเล็งอยากได้ ๒) พยาบาท คิดร้ายเขา ๓) โภชะ ความโกรธ ๔) อุปนาหะ ความผูกโกรธ ๕) มกฺขะ ความลบหลู่คุณท่าน ๖) ปลาสะ ความตีตนเสมอท่าน ๗) อีสสา ความริษยา ๘) มัจฉริยะ ความตระหนี่ ๙) มายา มารยา ๑๐) สาถยยะ ความโอ้อวดหลอกเขา ๑๑) ถัมภะ ความหัวดี ๑๒) สารัมภะ ความแข่งดี ๑๓) มานะ ความถือตัว ๑๔) อติมานะ ความถือตัวว่ายิ่งกว่าเขา ๑๕) มทะ ความมัวเมา ๑๖) ปมาทะ ความประมาท (ชุ.สุ.อ. (บาลี) ๑/๖๖/๑๑๗)

อุปกิเลสทั้ง ๑๖ ประการนี้ พระโสดาบันละได้ ๖ ประการ คือ มกฺขะ ปลาสะ อีสสา มัจฉริยะ มายา สาถยยะ พระอนาคามีละได้ ๔ ประการ คือ พยาปาทะ โภชะ อุปนาหะ ปมาทะ พระอรหันต์ละได้ ๖ ประการ คือ อภิขณาวิสมโลภะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะ มทะ

อารมณ์ของจิต^{๙๘} ดังนั้น จิตของเราส่องแสงแผ่สว่างไปรับรู้อารมณ์ใด ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อารมณ์นั้นๆ ก็ถูกเปิดเผยให้จิตรับรู้ โดยไม่มีความรู้สึก ว่าชอบ หรือไม่ชอบผสมอยู่ด้วย เป็นปกติจิตอยู่แต่เดิมเหมือนน้ำใสสะอาด เพราะเป็นเพียงสภาวะเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส และนึกคิดเท่านั้น ปราศจากการปรุงแต่งหรือตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้อยู่ แต่จิตเป็นธรรมชาติที่ ประกอบร่วมกับนามธรรมอีกอย่างหนึ่งเสมอๆ คือ เจตสิก

ดังนั้น เมื่อเจตสิกฝ่ายต่ำ ที่เรียกว่าอุปกิเลส^{๙๙} เข้าประกอบกับจิต จึงทำให้จิตเศร้าหมอง เหมือนน้ำใสสะอาดที่เปลี่ยนไปตามสีที่ผสม เช่น ในขณะวิญญานทางตาเห็นรูปร่างใดอย่างหนึ่ง จิตของทุกคนจะทำหน้าที่ รู้รูปเป็นอารมณ์ แต่โลภะทำให้รู้สึกชอบสิ่งที่เห็น โทสะทำให้ไม่ชอบ ดังนั้น เจตสิกฝ่ายต่ำจึงเป็นสิ่งทำให้จิตเสียความเป็นกลางอยู่เสมออย่างนี้ มี ลักษณะที่พอใจหรือไม่พอใจ และเพิ่มพูนกิเลสมากขึ้นเรื่อยๆ จิตที่ไม่ได้ อบรมไว้ดีย่อมทำให้เหล่าสัตว์ติดอยู่ในบ่วงกิเลส ส่วนจิตที่อบรมดีแล้วย่อม ส่งผลให้จิตเป็นอิสระ หลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ไปได้

ในการฝึกอบรมจิต พระพุทธเจ้าตรัสลำดับขั้นตอนไว้ ๓ ขั้น ที่ เรียกว่า “ไตรสิกขา” เริ่มต้นจากการเจริญศีลเพื่อละเวทีกมกิเลส อันเป็น กิเลสที่ทำให้ล่วงละเมิดศีลทางกายและวาจา เจริญสมาธิเพื่อละ ปริยภูฐาน กิเลส ได้แก่นิรวรณ ๕ อันเป็นกิเลสที่ครอบงำจิตให้เศร้าหมอง และเจริญ วิปัสสนา (ปัญญา) เพื่อละอนุสัยกิเลส อันเป็นกิเลสที่ฝังแน่นนอนเนื่องอยู่ใน ชั้นธสันดาน อนุสัยกิเลสนี้แม้ไม่ก่อโทษในเบื้องต้น แต่ก็เชื่อให้เกิด เวทีกมกิเลส และปริยภูฐานกิเลสได้อีก จึงต้องกำจัดให้สิ้นซากด้วยการเจริญ วิปัสสนากาวนา ทำมรรคญาณ^{๑๐๐} ให้เกิดขึ้น ตามลำดับ

^{๙๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๒/-/๒๒๐.

^{๙๙} อุปกิเลส หมายถึง กิเลสที่จรมมาด้วยอำนาจโลภะ โทสะ และโมหะ แล้วว่า จิตเดิมที่บริสุทธิ์อยู่แล้วให้ต้องเศร้าหมอง (ม.ม.อ. บาลี) ๑/๗๑/๑๘๑)

^{๑๐๐} มรรคญาณ ญาณทำหน้าที่ประหารอนุสัยกิเลส มีนิพพานเป็นอารมณ์

เมื่อบรรลุมรรคแรก (บรรลู่โสดาบัน) สามารถกำจัดมิถนาคิภูฏิกิเลส^{๑๐๑} และวิจิกิจฉากิเลส^{๑๐๒} ได้ หมัดเชื่อที่ทำให้ต้องไปตกนรก ตกอบายภูมิอย่างสิ้นเชิง เมื่อบรรลุมรรคที่ ๔ (บรรลู่อรหัตต์) กำจัดกิเลสได้ทั้ง ๑๐ ประการแล้ว หมัดเชื่อที่ทำให้ไปเกิดในภพใหม่อย่างสิ้นเชิง

กิเลส เป็นธรรมชาติฝ่ายอกุศลที่ประกอบกับจิต มีอยู่ในสันดานของปุถุชนทุกคน ทำให้จิตเสื่อมทราม ชักจูงให้ทำความชั่วต่างๆ มีวิเคราะห์ว่า “กิเลสเนติ อุปตาเปเนตติ กิเลสา” ธรรมชาติโดยอมทำให้เศร้าหมองเร่าร้อน ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า “กิเลส”^{๑๐๓}

กิเลสเป็นสภาพธรรมที่เศร้าหมองและเร่าร้อน ทำสัตว์ทั้งหลายที่ยังมีกิเลสให้ต้องเศร้าหมองและเร่าร้อน มี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. โลกกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะยินดีอยากได้
๒. โทสกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่พอใจ ชุ่นเคือง
๓. โมหกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความหลง ไม่รู้แจ้ง
๔. มานกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความทะนงตน ถือตัว
๕. มิถนาคิภูฏิกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความเห็นผิด จากเหตุผลตามความเป็นจริงว่า บาป-บุญไม่มี นรก-สวรรค์ไม่มี เป็นต้น
๖. วิจิกิจฉากิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะความสงสัยลังเล สงสัยในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น
๗. ถีนกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะหดหู่ท้อถอยจากความเพียร
๘. อุทธัจจกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะเกิดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ

^{๑๐๑} สักกายทิฏฐิ เห็นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ตัวตน เป็นเรา เป็นเขา

^{๑๐๒} สีสัพพตปริมาส ความยึดถือว่าบุคคลจะบริสุทธิ์ได้ด้วยศีลและวัตร

^{๑๐๓} ขุ.อ. (ไทย) ๔๔/๓๖๓.

๙. อหิริกกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่ละอายในการกระทำบาป^{๑๐๔}

๑๐. อนอตตปปกิเลส เศร้าหมองและเร่าร้อน เพราะไม่เกรงกลัวผลของการกระทำบาป^{๑๐๕}

ทั้ง ๑๐ ประการนี้ จำแนกตามการแสดงออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) วิติกมกิเลส กิเลสที่ทำให้ไม่ละอายชั่วกลัวบาป ทำให้ประพฤติชั่ว ทำทุจริตทางกาย และวาจา ทำให้ล่วงละเมิดศีล

๒) ปริยภูฐานกิเลส กิเลสที่กัณฐมรุมจิต คุกรุ่นอยู่ภายในใจ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และนิวรณ์ ๕^{๑๐๖}

๓) อนุสัยกิเลส กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน (เหมือนยักซ์หลัก)

อนุสัยกิเลส เป็นธรรมชาติที่ละเอียดซ่อนเร้นอยู่เป็นประจำในชั้นสันดานของบุคคล (ยกเว้นพระอรหันต์) ไม่แสดงออกมาให้ปรากฏทางทวารใดเลย ต่อเมื่อมีอารมณ์มากกระทบ อนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่นั้นก็จะแปรสภาพเป็น**ปริยภูฐานกิเลส** เกิดความยินดียินร้ายต่ออารมณ์นั้น และถ้าปริยภูฐานกิเลสนั้นมีกำลังมากขึ้น ก็จะแปรสภาพเป็น**วิติกมกิเลส** เกิดเป็นกิเลสอย่างหยาบ ปรากฏขึ้นเป็นการกระทำที่แสดงออกทางกาย และวาจา

การกำจัดกิเลสทั้งหมดนี้ให้หมดสิ้นไปได้ ต้องดำเนินการเจริญวิปัสสนากาวนา ตามแนวทางมรรคมืองค์ ๘ เท่านั้น โดยการทำให้สมบูรณ์

^{๑๐๔} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๑/๔๑๒.

^{๑๐๕} ดูใน ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๗๑/๑๘๑.

^{๑๐๖} นิวรณ์ คือ กิเลสที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี มี ๕ อย่าง คือ (๑) กามฉันทะ ความพอใจในกาม (๒) พยาบาท ความคิดร้าย (๓) ถีนมิทธะ ความหดหู่และเซื่องซึม (๔) อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ (๕) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๑)

ในไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา จิตตสิกขา (สมาธิ) และปัญญาสิกขา ได้แก่ กระบวนการฝึกฝนอบรมจิตตามหลักสติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง

วิธีระงับกิเลสทั้ง ๓ ระดับ^{๑๐๗} ดังนี้

๑.๓.๑ วิตกกัมมกิเลส เป็นกิเลสอย่างหยาบ สามารถระงับไว้ได้ด้วยอำนาจของการรักษาศีล แต่สงบได้เพียงชั่วคราว ตลอดเวลาที่ยังรักษาศีลอยู่เท่านั้น การประหารณิกิเลสลักษณะนี้ เรียกว่า ตทังคปหาน^{๑๐๘}

๑.๓.๒ ปริยภูฐานกิเลส เป็นกิเลสอย่างกลาง เกิดอยู่ภายในใจ สามารถข่มไว้ได้ด้วยอำนาจสมาธิ เป็นเวลานานตราบเท่าที่สมาธิยังไม่เสื่อม การประหารณิกิเลสลักษณะนี้ เรียกว่า วิกขัมภนปหาน^{๑๐๙}

๑.๓.๓ อนุสัยกิเลส เป็นกิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ ต้องประหารด้วยมรรคญาณเท่านั้น จึงจะตัดขาดอนุสัยกิเลสต่างๆ ได้ การประหารณิกิเลสลักษณะนี้เรียกว่า สมุจเฉทปหาน การประหารณข้างลงไปอีกไม่ทำให้กิเลสนั้นกลับมีขึ้นใหม่ได้ เรียกว่า ปฏิปัสสทธิปหาน เมื่อหลุดพ้นไปจากสังขารธรรมอย่างสิ้นเชิงแล้ว เป็นนิสสรณปหาน เป็นนิโรธ คือพระนิพพาน^{๑๑๐}

การระงับอนุสัยกิเลส

สตตสนฺदानเน อนุเสณติ อนุปวตฺตุนตีติ อนุสยา^{๑๑๑} กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าอนุสัย เป็นกิเลสอย่างละเอียดที่

^{๑๐๗} อภิ.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๔๙.

^{๑๐๘} คือ การละด้วยองค์นั้นๆ ดูใน ขุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/-/๖๗.

^{๑๐๙} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๗/๒/๙๐๒. อภิ.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๔๙.

^{๑๑๐} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๔/๓๔. ดูเพิ่มเติม หน้า ๓๖๐.

^{๑๑๑} ขุ.จู.อ. (บาลี) (สทธรรมปชโชติกา) หน้าที่ ๓๒๙.

สะสมอยู่ในภวังคจิต หรือจิตไร้สำนึกของเรา ถ้ายังไม่มีอารมณ์ภายนอกมากระทบแล้ว ก็เลสชนิดนี้ก็จะยังนอนสงบอยู่ ไม่แสดงอาการมาให้เห็น จะแสดงตัวก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยมากระตุ้น อุปมาเหมือนตะกอนที่นอนอยู่ก้นแก้วน้ำ ดูใสสะอาด ถ้าไม่สังเกตให้ดี จะมองไม่เห็นตะกอนที่สะสมอยู่เบื้องล่าง เปรียบได้กับอนุสัยกิเลส^{๑๑๒}

อนุสัยกิเลส แบ่งรายละเอียดออกได้ เป็น ๗ ประการ คือ

๑) กามราคานุสัย กิเลสปรุงแต่งจิตให้เกิดความกำหนัด พอใจในวัตถุทางทั้งหลาย คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ซึ่งมากระทบจิตแล้ว ทำจิตให้เกิดความรู้สึกปรารถนา

๒) ปฏิฆานุสัย ความหงุดหงิดไม่พอใจ เมื่อกระทบกระทั่งทางใจ อันอาศัยรูปเป็นต้น อันเป็นไปในทางไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ เกิดความรู้สึกหงุดหงิด ชัดเคืองขึ้นในใจ

๓) ทิฏฐานุสัย ความเห็นผิดว่าอารมณ์ที่มากระทบเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เมื่อได้รับอารมณ์อันเป็นฝ่ายเดียวกับตน ก็จะเพิ่มความเข้มข้นให้แก่ทิฏฐิที่เป็นอนุสัยภายในจิต ให้มีความเห็นผิดมากยิ่งขึ้น

๔) วิจิกิจฉานุสัย ความลังเลสงสัยตัดสินใจอะไรไม่ได้ว่าเป็นอย่างไร ความสงสัยนั้นอาจสรุปลงในความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย ไตรสิกขา กาลทั้งอดีต อนาคต และกฎแห่งปัจจุสมุปบาท

๕) มานานุสัย ความถือตัว ถือชาติ ตระกูล ทรัพย์ ตำแหน่งงานยศ ฐานะในสังคมเป็นต้น มาแสดงตนว่า สูงกว่าเขา เสมอเขา หรือต่ำกว่าเขา เรียกว่า อติมานะ (ดูหมิ่นท่าน) อวมานะ (ดูหมิ่นตน) เป็นต้น

๖) ภวราคานุสัย อนุสัยคือการกำหนดติดในภพ ได้แก่การพอใจในภาวะที่เป็นอยู่ ติดใจในความสุขที่ได้จากการอุปบัติในภพต่างๆ

^{๑๑๒} พุ.อุ.อ. (ไทย) ๑/๓/-/๓๖๓.

๗) อวิชชาขันธ์ ความไม่รู้แจ้งสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน อันได้แก่ โมหะ^{๑๑๓}

กิเลสชนิดนี้นอกจากพระอรหันต์แล้ว ย่อมมีในสันดานของสัตว์ทุกชีวิต ตั้งแต่ปฏิสนธิ (เกิด) จนถึงจุติ (ตาย) กิเลสอย่างละเอียดนี้สามารถจัดและทำลายให้สิ้นซากได้ด้วยมรรคญาณ ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพียงเท่านั้น

๑.๕ ศาสนาพุทธในทัศนะนักปราชญ์และผู้ศรัทธา

ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีความเหมือนและแตกต่างจากลัทธิศาสนาอื่นอย่างไร? ในเรื่องนี้หลวงพ่อบุญธรรมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) พระผู้เป็นปราชญ์ทางพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ท่านจำแนกลักษณะคำสอนของศาสนาพุทธไว้ดังนี้

๑. มีหลักคำสอนที่เน้นหลักสายกลางไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง โดยทั่วไปมนุษย์เรามักมีความโน้มเอียงที่จะไปสุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง ความสุดโต่งมีสองอย่าง

๒. มีหลักคำสอนที่เป็นลักษณะสากลสามารถพิสูจน์ได้

๓. พุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งสาระและรูปแบบ

๔. พุทธศาสนามีลักษณะเป็นกรรมวาทนะ กิริยาวาทนะ

๕. พุทธศาสนามีลักษณะเป็นวิภาษวาทนะ

๖. พุทธศาสนามีลักษณะมุ่งเน้นความเป็นอิสระภาพ

๗. มีลักษณะเน้นปัญญา

๘. พุทธศาสนาประกาศหลักอนัตตา

๙. พระพุทธศาสนามองสิ่งต่างๆ ว่าเป็นไปตามเหตุปัจจัย

^{๑๑๓} ที่.ปา. (ไทย)๑๑/๓๓๒/๒๒๓, ส.ม. (ไทย)๑๙/๑๗๖/๕๕, อภิ.วิ. (ไทย)๓๕/๙๔๙/๖๐๕-๖๐๖, ออง.สตุตทก. (ไทย)๒๓/๑๑/๑๗, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๙/๖๐๕-๖๐๖.

๑๐. มีหลักคำสอนที่ให้ความสำคัญแก่มนุษย์^{๑๑๔}

ทัศนะนักปราชญ์ชาวตะวันตก

เบอร์ทรันด์ อาร์เทอร์ รัสเซลล์, เอิร์ลรัสเซลล์ที่ ๓ (ค.ศ.๑๘๗๒-๑๙๗๐) เป็นหนึ่งในนักคณิตศาสตร์ นักปรัชญา นักตรรกวิทยา ที่มีอิทธิพลอย่างสูงในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ คนทั่วไปรู้จักรัสเซลล์ในฐานะของนักจิตวิทยา นักการศึกษา นักการเมือง และนักเขียนผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓^{๑๑๕}

รัสเซลล์กล่าวว่า “ศาสนาพุทธเป็นการรวมกันของปรัชญาแบบแก่งความจริงกับวิทยาศาสตร์ สนับสนุนวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และติดตามวิธีการนั้นจนถึงที่สุด ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล พระพุทธศาสนาได้พบคำตอบที่น่าสนใจ เช่น จิตใจกับวัตถุคืออะไร? ระหว่างจิตกับวัตถุนั้นอย่างไรกันสำคัญกว่ากัน? เอกภพเคลื่อนไปหาจุดหมายปลายทางหรือไม่? พระพุทธศาสนาพูดถึงเรื่องที่ว่าวิทยาศาสตร์ยังนำทางเข้าไปได้ไม่ เพราะความจำกัดแห่งเครื่องมือของวิทยาศาสตร์ ชัยชนะของพระพุทธศาสนาเป็นชัยชนะทางด้านจิตใจ”^{๑๑๖}

^{๑๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

^{๑๑๕} Russell, Bertrand On Education/Bertrand Russell none: George Allen&Unwin(Publishers), 1985, Russell Bertrand. 1992. **Theory of Knowledge** . New York :Chapman and Hall.

Russell, Bertrand , *History of Western Philosophy*, George Allen Unwin Ltd.,London, p. 197.

^{๑๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, ๒๕๔๘, หน้า ๑๘๐.

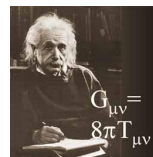
ศาสตราจารย์คาร์ล กุสตาฟ จุง (Carl Gustav Jung ค.ศ. ๑๘๗๕ - ๑๙๖๑) นักจิตวิทยาชาวสวิส เป็นนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังระดับโลกชาติที่ติดเทียมกับพรอยด์ ได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และมหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด กล่าวว่า “As a student of comparative religions, I believe that Buddhism is the most perfect one the world has ever seen. The philosophy of the Buddha, the theory of evolution and the law of Karma were far superior to any other creed.”^{๑๑๗}

“ในฐานะเป็นนักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าเชื่อว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สมบูรณ์มากที่สุดที่โลกเคยพบเห็นมา ปรัชญาของพระพุทธเจ้า ทฤษฎีวิวัฒนาการและกฎแห่งกรรม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) ยิ่งใหญ่เหนือลัทธิอื่นอย่างห่างไกล”

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เมื่อ ค.ศ.๑๙๕๔ มหาวิทยาลัยพรินซ์ตันได้ตีพิมพ์งานเขียนชิ้นหนึ่ง ชื่อเรื่อง "The Human Side" ซึ่งนักฟิสิกส์ผู้นี้ ได้กล่าวทิ้งท้ายให้เป็นปริศนาแห่งโลกอนาคตว่า

The religion of the future will be a cosmic religion. It should transcend personal God and avoid dogma and theology. Covering both the natural and the spiritual, it should be based on a religious sense arising from the experience of all things natural and spiritual as a meaningful unity. Buddhism answers this description. If there is any religion that could cope with modern

^{๑๑๗} Jung, Carl G. (1959). **Psychological Types**. London: Rout ledge's Regan Paul Ltd.

scientific needs it would be Buddhism.^{๑๑๘}

ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตน และควรจะเว้นคำสอนแบบเบ็ดเสร็จ(แบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียว) และแบบพึ่งพาเทพเจ้า ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนสามัญสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงต่อสิ่งทั้งปวง คือ ทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พระพุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ปัจจุบัน ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธศาสนา"

ทัศนะนักวิทยาศาสตร์^{๑๑๙}

ดร. สมอง วรอุไร

อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่เคยเชื่อเรื่องเทวดา นรก สวรรค์ เปรต ชาตภพ การเวียนว่ายตายเกิด เพราะเป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ กระทั่งเรียนจบจากต่างประเทศ บวชหนึ่งเดือนเต็ม ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดมหาธาตุฯ ทำพระจันทร์ ส่งผลทำให้ความเชื่อของ ดร.สมอง เปลี่ยนไปจนถึงกล่าวว่า “ความเป็นวิทยาศาสตร์ที่ร่ำเรียนมาถอดทิ้งหมดเลย เพราะสัมผัสเทวดา ผีข้างถนนได้จริง ๆ ซึ่งผมพยายามพิสูจน์มากกว่า ๓๐ ปี ยังหาข้อผิดพลาดไม่ได้ คุณจะสัมผัสได้ทั้งเทวดาและผี จิตวิญญาณทุกตน หากมีจิตสื่อถึงคนนั้น”^{๑๒๐}

^{๑๑๘} 1954, from Albert Einstein: The Human Side, edited by Helen Dukas and Banesh Hoffman, Princeton University Press]

^{๑๑๙} โดย ผู้จัดการออนไลน์ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘ : เวลา ๐๙.๑๙ น.

^{๑๒๐} ข้อมูลจากการเสวนาเรื่อง “ชีวิตหลังตาย ชีวิตใหม่ที่ต้องเตรียมตัว” ณ บ้านเจ้าพระยา อุทยานอนุรักษ์สุโขสภาพ ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๑๓ ก.ค. ๒๕๔๘.

ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ

ท่านมีชื่อเสียงโด่งดัง ในฐานะนักวิทยาศาสตร์ที่สามารถใช้หลักธรรมะเข้ามาผสมผสานในการบริหารจัดการองค์กรได้ดีเยี่ยม เคยทำงานที่องค์การนาซ่า อีกทั้งได้รับรางวัล ผลงานที่ดีที่สุดในการประชุมทางวิชาการด้านเครื่องยนต์ไอพ่นนานาชาติ ปี พ.ศ ๒๕๒๘ แต่วันนี้เป็นผู้สอนหลักบริหารองค์กรแนวพุทธให้กับบริษัทชั้นนำหลายบริษัท จากพื้นฐานของนักวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในตัว ทำให้ ดร.วรภัทร์ ต้องการพิสูจน์ความจริงในทางพระพุทธศาสนา และการพิสูจน์นั้นก็นำมาสู่ความเข้าใจแห่งจิต

เขาให้สัมภาษณ์นิตยสารฉบับหนึ่งไว้ว่า “เดิมผมนับถือศาสนาคริสต์ คือ เป็นคริสต์กันทั้งบ้าน แต่มาพบว่าหลักคำสอนของคริสต์แก้ปัญหาชีวิตให้เราไม่ได้ เลยหันมาศึกษาพุทธศาสนา และเปลี่ยนมาเป็นพุทธ เมื่อ ๘ ปีที่แล้ว ตอนนั้นอายุ ๓๙ แล้ว แต่เป็นพุทธได้สัก ๒ ปีก็รู้สึก ว่าจริงๆ แล้วโลกนี้มีแต่ความว่างเปล่า ต้องขอบคุณพระพุทธเจ้าที่ทรงชี้ให้เราเห็น ว่าสุดท้ายแล้วชีวิตนี้ก็ไม่มียะไรแน่นอน และวิธีที่จะสยบความเปลี่ยนแปลง ก็คือความว่างภายในใจ ถ้าใจสงบก็สามารถสยบความเคลื่อนไหวภายนอกได้หมด เหมือนตรงกลางพายุ ซึ่งรอบๆ หมุนวน แต่ตรงกลางสงบ จิตกับความคิดนี่คนละตัวกันนะ ขณะที่เราใช้สติควบคุมความคิด เราต้องรักษาความว่างของจิต”^{๑๒๑}

ดร. อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา

นักวิทยาศาสตร์นาซา ผู้ร่วมสร้างยานอวกาศไวคิงไปดาวอังคาร ได้นิพนธ์หนังสือ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาพลังทางปัญญาและความคิดโดยการทำให้สมาธิ ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าสามารถส่งผลแก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

^{๑๒๑}

<http://www.manager.co.th/MetroLife/ViewNews.aspx?NewsID=9480000020910>

อาจารย์ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกสมาธิไว้ว่า "เมื่อก่อนเรียนมัธยมต้น **ผมสอบได้ที่โหล่ทุกวิชา** เพราะที่ไม่ค่อยสนใจอะไร ไม่ค่อยมีสมาธิในการเรียน ชอบชกชอบต่อย แต่หลังจากได้ฝึกสมาธิมาระยะหนึ่ง ปรากฏว่าความจำดีมาก มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น เวลาครูสอนอะไรเราจำได้ และสอบได้ดีขึ้น ปรากฏว่าหลังจากนั้นไม่นาน เริ่มสอบได้ที่หนึ่งทุกวิชา จากที่โหล่มาเป็นที่นี่หนึ่งเลย และจากเด็กที่เต็มไปด้วยความรุนแรง ความโกรธ ความโมโห ตอนนีกลายเป็นเด็กที่ยิ้มตลอดเวลา เดินไปเดินมาก็ยิ้มให้คนโน้นคนนี้ ใครจะมายั่วอย่างไร ใครจะมาด่า ใครจะมาว่า ตอนนี้ไม่สนใจแล้ว ได้แต่ยิ้ม เราไม่โกรธ เราไม่โมโหใคร เริ่มควบคุมอารมณ์ของตัวเองได้ดีมากขึ้น"^{๑๒๒}

ศ.ดร. CALORA ANDUJO, M.D.

หลังเรียนจบปริญญาเอก ด้านคณิตศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ระหว่างที่ทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในมหาวิทยาลัยแม็กซิโกนั้น ได้ค้นคว้าอ่านหนังสือทางพวกฮินดู เช่น ฯลฯ ขณะเดียวกันก็เข้าไปฝึกปฏิบัติธรรมในสำนักต่างๆ ซึ่งค่อนข้างจะได้ผล แต่ไม่มีข้อยุติ เพราะได้แค่เรื่องสมาธิเท่านั้น

ต่อมาได้รู้จักเรื่องสมาธิจากผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อทอง วัดพระธาตุจอมทอง เมื่อปฏิบัติได้ระยะหนึ่งเห็นว่าลูกศิษย์ของหลวงพ่อทองไม่สามารถอธิบายให้ความรู้เรื่องการกำหนดจิตสร้างสมาธิให้ซาบซึ้งได้ จึงไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ วัดถ้ำตอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวัดวิปัสสนาฯ ได้ฝึกปฏิบัติอยู่เป็นเวลา ๒ เดือน แต่ก็ยังมีข้อสงสัยบางประการ จึงตัดสินใจไปตามหาหลวงตาโสภิน เมื่อได้ฝึกปฏิบัติแล้วสามารถไขข้อข้องใจต่างๆ ได้ ขณะเดียวกันก็ติดต่อหลวงตาโสภิน

^{๑๒๒} ชูติมา ชื่นเจริญ จากนิตยสาร **จุดประกาย-เสาร์สวัสดี**. กรุงเทพฯธุรกิจ ฉบับที่ ๓๐๖, ๒ เมษายน ๒๕๔๘.

ให้ไปสอนในศูนย์สุขภาพที่แม็กซิกโก ซึ่งมีสมาชิกอยู่ประมาณ ๓๐๐ คน^{๑๒๓}

ทัศนะของผู้เคยนับถือศาสนาอื่นๆ

บริจิต สล็อตเทนเบเซอร์

แม่ซีเป็นชาวออสเตรเลีย เล่าไว้ว่า “ฉันได้ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ฉันเกิดปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ประเทศออสเตรเลีย เมื่อสมัยที่ฉันยังเป็นเด็ก ฉันชอบฟังเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า และพระเยซู ฉันต้องการจะเป็นคนดีจริงๆ ในตอนนั้น แต่เมื่อฉันเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ประมาณอายุ ๑๒ ปี ฉันก็ลืมความตั้งใจในวัยเด็ก ทำตัวเหมือนวัยรุ่นทั่วๆ ไปที่ต้องการแต่ความสนุกสนาน จนกระทั่งอายุ ๒๐ ปี ฉันก็ได้พบกับริชาร์ด และได้แต่งงานกัน จนได้ให้กำเนิดลูกสาวคนแรก เมลานี ชิทตรา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และ ลูกชายคนต่อมา แพททริก อีเลียส ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐

เดือนเมษายน ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ฉันได้เดินทางมาฝึกสมาธิครั้งแรกที่ประเทศไทย เป็นนเวลา ๒ เดือน ฉันได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง ปฏิบัติโดยกำหนดจิตสู่การกระทำทุกอย่าง ไม่ยึดติด ไม่มีตัวตนและจิต สิ่งนี้เองที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของฉัน หลังจากนั้นฉันกลับไปประเทศออสเตรเลีย แต่ฉันกลับรู้สึกชีวิตที่นั่นมันก็ดูเหมือนวันเดิมนๆ น่าเบื่อ ไร้สาระไม่มีอะไร และฉันก็ไม่ต้องการอยู่แบบนั้นอีกต่อไป หลังจากนั้น ๒ เดือน ฉันได้กลับมาเมืองไทยอีกครั้งเพื่อการปฏิบัติทำสมาธิ ตั้งแต่นั้นมาฉันก็ได้ตั้งใจหมั่นปฏิบัติรักษาศีลอย่างเต็มความสามารถ ตามทางขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พยายามแบ่งปันประสบการณ์ของฉันร่วมกับนักปฏิบัติชาวต่างประเทศเสมอๆ และแผ่เมตตาอุทิศบุญกุศลให้กับครูบาอาจารย์ พ่อแม่ ลูกๆ สามี และสรรพสัตว์

^{๑๒๓} หนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก สวณลิขสิทธิ์ ตาม พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ บริษัท เนชั่นมัลติมีเดีย กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓.

ทั้งหลาย”^{๑๒๔}

joni_buddhist : “ผมเองเคยเป็นคริสตังมาก่อน สมัยก่อน ชาวคาทอลิกจะสอนให้จงรักภักดี และเชื่อมั่นในพระบิดา พระบุตร และพระจิต ผมก็ถือตามนั้น แต่เมื่อผมมีปัญหาชีวิตในช่วงวัยรุ่น ไม่เข้าใจกับพ่อแม่ (ท่านทั้งสองเป็นพุทธ) มีปัญหาเรื่องความรัก การอ่อนน้อมพระเจ้าไม่สามารถทำให้ใจผมหายทุกข์ได้ จวบจนกระทั่งผมได้พบหลวงปู่ชวัลย์ ปวโร ที่วัดบ้านไร่ สามง่าม จังหวัดพิจิตร

ครั้งแรกนึกดูถูกท่านด้วยซ้ำไป เห็นท่านใช้คาถาเป่าหัวคน แจกตะกรุด ผมนึกดูถูกท่านว่าศาสนาพุทธก็ดีแต่สวดมนต์อ่อนน้อม สักประเดี๋ยวท่านเหมือนรู้ใจ ท่านได้สั่งให้เอาเทียนเดือดๆ มาเคี้ยวแล้วเอามือคนเทียนในหม้อที่เดือดๆ นั้น ปรากฏว่า ผมงงเลยไปดูใกล้ๆ เทียนในหม้อเดือดปุดๆ ท่านว่าเอามือใส่ลงไปเลยหนุ่ม ผมไม่กล้า ท่านก็ว่าเดี๋ยวจะหาว่าอาตมาเล่นกล ท่านเอามือแตะที่ขอบหม้อพอผมเอามือลงไปกลายเป็นเทียนเย็นไม่รู้ร้อน ผมสงสัย พอท่านเอามือออกจากหม้อเอามือไปจับอีกทีมือผมพองเลย ผมสนใจว่าทำได้อย่างไร ท่านให้รอก่อนพอ ๖ โมงเย็น หมดแขกท่านก็บอกว่าเมื่อกี้เป็น**ภสิณ** พระในศาสนาพุทธทำได้หลายรูป ผมสนใจ ท่านก็เลยว่าพวกนี้เป็นเรื่องภายนอก ปัญหาของโยมมันต้องแก้ที่ต้นเหตุแห่งทุกข์โดยใช้**มรรค**

ท่านก็อธิบายหลักธรรมอริยสัจอย่างย่อ ผมเลื่อมใสมาก และนำเอาอริยสัจไปใช้ ปรากฏว่าปัญหาต่างๆ ก็แก้ได้ ผมจึงนับถือพุทธอย่างสุดหัวใจ และปฏิญาณตนเป็นทาสรับใช้พระพุทศาสนาไปจนตาย นี่ก็เป็นเรื่องเล่าจากคนเคยเป็นคาทอลิกครับ” โดย : joni_buddhist ๓๕ ถนนเจริญกรุง ๕๕ ย่านนาวา สาทร กทม. ๑๐๑๒๐^{๑๒๕}

^{๑๒๔} <http://www.vimokkha.com/nunbriggittet.htm>

^{๑๒๕} <http://board.palungjit.com/member.php?u=๕๘๐๖>

ผู้ศรัทธาท่านหนึ่ง ใช้ชื่อว่า “คุณต้องแต่ง” เขียนไว้ มีข้อความว่า..

“ผมเรียนในโรงเรียนคริสต์มาตลอด ๑๒ ปี เรียน ๙ ปี ในโรงเรียนโปรแตสแตนต์ และ ๓ ปี ในคาทอลิก แม้จะถูกบังคับให้เข้าโบสถ์ทุกสัปดาห์ แต่ก็ไม่สามารถสั่นคลอนความศรัทธา หรือความเชื่อในคำสอนขององค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ นอกจากนั้น ยังเปิดโอกาสให้ทราบว่า คำสอนในศาสนาพุทธแตกต่างจากศาสนาคริสต์อย่างไร

จุดสำคัญที่ผมเห็นว่า ศาสนาคริสต์ไม่เหมาะสมกับผมก็คือ การประกาศว่า ความสงสัยในพระเจ้าเป็นบาป ในขณะที่ศาสนาพุทธประกาศท้าทายว่า หากใครสงสัยใคร่ทดลองพุทธศาสนาก็เปิดโอกาสให้ทดลองอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามห้ามสงสัยเลย แม้การทดลองอย่างท้าทายก็มีสิทธิ์ทำได้ อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ผมยังเห็น(มาแต่เล็กแล้ว)ว่า หากพระเจ้าท่านมีจริงและเก่งจริง ไยจึงสร้างมนุษย์ให้มีจุดอ่อนถึงขนาดว่า ซาตานสามารถลอบเข้ามาปั่นหัวได้ และพระเจ้าต้องขับมนุษย์ออกมาจากสวนเอเดนและยังได้อ่านฟิลิกส์ควอนตัมในสมัยมัธยมต้นแล้ว ก็ยิ่งเห็นว่า เรื่องพระเจ้าสร้างโลกช่างห่างไกลไปจากสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบไปทุกที และในขณะเดียวกัน ก็ยิ่งใกล้เรื่องการเกิดดับของจักรวาลในพระพุทธศาสนาไปทุกที ได้เรียนในโรงเรียนคริสต์นับว่าให้ประโยชน์กับผมมากจริงๆ”^{๑๒๖}

^{๑๒๖} <http://www.larndham.net/cgi-bin/kratoo.pl/007366.htm>

๑.๖ ศาสนาพุทธกับพระผู้สร้าง

ก่อนอื่นขอให้เข้าใจก่อนว่า หลักคำสอนของทุกศาสนาเป็นความจริงด้วยกันทั้งสิ้น ผู้ที่เชื่อพระอัลลาห์ทำตามคำสั่งสอนของพระองค์จะได้ขึ้นสวรรค์จริง ผู้ที่เชื่อพระยะโฮวาห์ทำตามคำสั่งสอนของพระองค์จะได้ไปอยู่ในแดนสวรรค์จริง ผู้ที่เชื่อพรหมันทำตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด เจริญภาวนาถึงขั้นอรุณมานจะเข้าถึงพรหมัน^{๑๒๗}จริง

ถาม : ทำไมศาสนาทั้งหลายสอนไม่เหมือนกัน มีความเชื่อไม่เหมือนกัน และปฏิบัติไม่เหมือนกัน

ตอบ : ที่จริงแล้ว ความจริงและความบริสุทธิ์สูงสุดมีเพียงหนึ่งเดียว แต่ที่ศาสนาทั้งหลายสอนต่างกัน เพราะศาสดาของแต่ละศาสนาเข้าถึงความจริงได้ไม่เท่ากัน ถ้าสมมติว่าความจริงสูงสุด คือข้าง ศาสดาที่จับถูกหางก็บอกว่า “หางนี้แหละคือ ข้าง” ศาสดาที่จับถูกวงก็บอกว่า “วงนี้แหละคือข้าง” ศาสดาที่จับถูกหูก็บอกว่า “หูนี้แหละคือข้าง” ศาสดาที่คลำทั่วทั้งตัวก็บอกว่า “ทั้งตัวนี้แหละคือ ข้าง ”

ถาม : คำสอนของศาสดาทั้งหมด กล่าวถูกต้องหรือไม่ ?

ตอบ : ศาสดาทุกท่านกล่าวถูกต้องหมด ไม่มีใครกล่าวผิดแม้แต่ท่านเดียว เพราะหูก็คือข้าง งวงก็คือข้าง หางก็คือข้าง เพียงแต่ศาสดาบางท่านรู้บางส่วน แต่หลงเข้าใจผิดว่าสิ่งที่ตนรู้คือทั้งหมดของตัวข้าง^{๑๒๘}

ศาสนาพุทธไม่ได้ปฏิเสธเรื่อง “เทพเจ้า” แต่ไม่ให้ความสำคัญไปพึ่งพายึดถือ เพราะพระพุทธรู้แจ้งกฎธรรมชาติว่า การได้เกิดเป็นเทพหรือการไปเกิดอยู่ในสวรรค์แล้ว ก็ยังมีไข่มุกไข่มุกสวรรค์ที่ไม่ต้องกลับมาเป็น

^{๑๒๗} ในศาสนาฮินดู พรหมัน (บ्रह्मन्) คือ ความเป็นจริงสูงสุด ไม่มีรูปร่าง ไร้อัตตา เป็นวิญญานบริสุทธิ์ เป็นที่มาและจุดหมายปลายทางของสรรพสิ่ง

^{๑๒๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.อุทาน. (ไทย) ๒๕/๕๔/๒๙๒.

ทุกข์อีก คือแม้จะได้เกิดเป็นเทวดาแล้วก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ยังต้องตกนรกบ้าง ขึ้นสวรรค์บ้าง ไม่มีที่สิ้นสุด

พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนหมอผ่าตัดผู้ป่วยที่ถูกลูกธนูยิงปักอก หมอไม่จำเป็นต้องใส่ใจว่า คนนี้เป็นใคร ทำไมจึงยิง หมอทำหน้าที่เพียงเร่งผ่าตัดช่วยชีวิตให้เร็วที่สุด แต่ถ้าผู้ป่วยไม่ยอมให้ผ่าตัด โดยตั้งเงื่อนไขว่า ‘ตราบดีที่เรายังไม่รู้จักลูกธนูที่เขาใช้ยิงเรา ว่าเป็นลูกศรธรรมดา ลูกศรคม ลูกศรหัวเกาทัณฑ์ ลูกศรหัวโลหะ ลูกศรหัวเขี้ยวสัตว์ หรือลูกศรพิเศษ ตราบนั้นเราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป’ ถ้าเป็นเช่นนี้ก็รับรองได้ว่าผู้ป่วยต้องตายเสียก่อนอย่างแน่นอน^{๑๒๙}

ศาสนาพุทธมุ่งศึกษาแต่ในประเด็นว่า ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง ไม่ยอมสยบอยู่กับอำนาจใดๆ ทั้งสิ้น ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงค้นพบวิธีการนั้น นั่นคือการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา^{๑๓๐} ที่ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ด้วยตนเองในชาตินี้ ไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อน ซึ่งมีพระอริยเจ้าสามารถพิสูจน์ทราบจนเห็น ประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง แล้วนำออกเผยแผ่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน”

ทำไมพระพุทธเจ้าไม่สอนเรื่องสร้างโลก ?

หลังจากตรัสรู้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงได้พระนามใหม่ อีกพระนามหนึ่งว่า “พระสัพพัญญู” แปลว่า ทรงรู้เรื่องทั้งปวงในโลก คือ รู้หมดทุกอย่างด้วยความที่พระองค์รู้ทุกอย่างนี้เอง ทำให้พระองค์ประมวลความรู้ทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วมีพระดำริว่า ถ้าหากทรงบอกทั้งหมดที่รู้ จะก่อให้เกิดโทษเกิดหายนะแก่มวลสรรพสัตว์เสียมากกว่า พระองค์จึงเลือกที่จะสอนเฉพาะเรื่องที่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ คลายโศกเพียงเท่านั้น ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์

^{๑๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖/๑๓๘

^{๑๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๘/๑๔๑.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ หน้า ๖๑๓ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสพาวนเขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความซื่อแน่นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบ ที่เราหยิบขึ้นมา กับใบที่อยู่บนต้นอย่างไหนจะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบที่อยู่บนต้นไม้นั้นแลมากกว่า ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย”

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้ว.. แต่มิได้บอกเขานั้นมีมาก เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก? เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้เราจึงมิได้บอก

สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือ เราบอกว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพานเพราะเหตุนี้เราจึงบอก^{๑๓๑}

สรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงรู้ทุกเรื่อง (สัพพัญญู) แต่ทรงเลือกที่จะสอนเฉพาะเรื่องที่เป็นไปเพื่อความคลายทุกข์ คลายโศก เพื่อสันติสุข และมรรคผล นิพพาน เท่านั้น

พระผู้สร้างคือใคร?

ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก (ฉบับมหาจุฬา) เล่มที่ ๙ ข้อ ๔๙๓

^{๑๓๑} ส.ส. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

หน้า ๒๑๘ ให้ผู้สนใจศึกษาได้พิจารณา มีเรื่องราวดังนี้

ครั้งหนึ่ง พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าสมาธิถึงขั้นที่จิตตั้งมั่น จนเห็นทางไปสวรรค์ ครั้นแล้ว เธอเข้าไปหาเทวดากลุ่มหนึ่งถามว่า “ท่านผู้มีอายุ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน”

เทวดาตอบว่า “แม้พวกเราก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่เทพเจ้าผู้เป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครชมเชยได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ เป็นผู้ยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเรา ท่านคงจะทราบ”

“ท่านผู้มีอายุ เวลานี้ทำวมหาเทพอยู่ที่ไหน”

พวกเทพตอบว่า “แม้พวกเราก็ไม่รู้ที่อยู่ของทำวมหาเทพ หรือทิศทางที่ทำวมหาเทพอยู่เหมือนกัน แต่ถ้านิमितปรากฏขึ้น ทำวมหาเทพก็จะปรากฏพระองค์ด้วย การที่แสงสว่างปรากฏขึ้นนี้ จัดเป็นบุรพนิमितแห่งการปรากฏของทำวมหาพรหม”

ต่อมาไม่นานทำวมหาเทพก็ได้ปรากฏพระองค์ขึ้น ลำดับนั้น ภิกษุนั้นเข้าไปหาทำวมหาเทพ แล้วถามว่า “ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน”

เมื่อถามอย่างนี้ ทำวมหาเทพตอบว่า “เรา เป็นทำวมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครชมเชยได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้ว และกำลังจะเกิด”

พระภิกษุนั้นถามซ้ำอีก ๒ ครั้ง ทำวมหาพรหมก็ตอบเช่นเดิม

ทันใดนั้น ทำวมหาเทพจับแขนภิกษุนั้นนำออกไปข้างนอก แล้วกล่าวว่า “ภิกษุ พวกเทพทั้งหลายเข้าใจกันว่า ไม่มีอะไรที่เราไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ทราบ ไม่ได้ประจักษ์แจ้ง ดังนั้น เราจึงไม่ตอบคำถามของท่าน ต่อหน้าพวกเทพเหล่านั้นว่า “แม้เราก็ไม่ทราบเหมือนกัน ฉะนั้น ปฐวีธาตุ

อาโฆธาตุ เตโฆธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน” การที่ท่านละเลยพระผู้มีพระภาคแล้วมาหาคำตอบเรื่องนี้ที่เรา นับว่าทำผิด นับว่าทำพลาด ไปเกิดภิกษุ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเถิด”

สรุปได้ว่า ที่แท้ พระผู้สร้าง ก็คือพระพรหมผู้หลงตัวเอง เพราะถูกประจบประแจงจากเหล่าเทพบริวารนั่นเอง

๑.๗ ปัญหา “โลกแตก?”

ขอตั้งสมมติฐานว่า “จุดจบของโลกอยู่ที่ ๖,๐๐๐ ล้านปี และจุดจบของโลกกับจุดจบของสัตว์ที่มีวิญญาน ต่างกัน” โดยมีเหตุผลรับรอง และอธิบายขยายหลักฐานจากพระคัมภีร์ มาประกอบดังนี้

- ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์บอกว่า โลกใบนี้อุบัติมาแล้ว ประมาณ ๔,๕๐๐ ล้านปี
- พระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า ในภัทรกัปนี้ โลกเคยมีพระพุทธเจ้ามาอุบัติแล้ว ๔ พระองค์ คือ ๑. พระกกุสันธะ ๒. พระโกนาคมนะ ๓. พระกัสสปะ ๔. พระสมณโคดม (พระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน)^{๑๓๒}

นั่นก็เท่ากับว่า ประมาณ ๑,๑๕๐ ล้านปี โลกมีพระพุทธเจ้ามาอุบัติ ๑ พระองค์ หลังจากนั้นโลกจะล้าง เพราะน้ำท่วม,ไฟไหม้ (ภูเขาไฟระเบิด) อุกกาบาตถล่ม เป็นยุค ๆ ไป^{๑๓๓}

^{๑๓๒} ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑/๗๒๑.

^{๑๓๓} โลกเสื่อม มี ๓ อย่าง คือ (๑) อาโฆสังวัฏฏกัป (กัปที่เสื่อมเพราะน้ำ) หมายถึงกัปที่เสื่อมเพราะน้ำนับแต่ชั้นสุภกิมพรหมลงมา (๒) เตโฆสังวัฏฏกัป (กัปที่เสื่อมเพราะไฟ) หมายถึงกัปที่ไฟไหม้ นับแต่ชั้นอาภัสสรพรหมลงมา (๓) วาโยสังวัฏฏกัป (กัปที่เสื่อมเพราะลม) หมายถึงกัปที่ลมพัดทำลาย นับแต่ชั้นเวทฬผลพรหมลงมา หรือหมายถึงช่วงระยะเวลาที่เปลวไฟดับจนถึงมหาเมฆที่ให้กับพินาศ (อง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๑๕๖/๓๘๘,อง.จตุกก.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๕๖-๑๕๘/๔๒๑,วิสุทฺธิ. (บาลี) ๒/๔๐๖/๕๕)

..แต่โลกยังไม่แตก

ขณะที่โลกถูกไฟไหม้ และน้ำท่วมนั้น สัตว์ส่วนมากจะไปเกิดในชั้น อากัสสรพรหม (บางศาสนาเชื่อว่าไปอยู่กับ“พระเจ้า”) เมื่อภูมิอากาศ ผืนดิน และต้นไม้อุบัติขึ้นใหม่ ก็จะถูกกลับมาเกิดในโลกนี้อีก^{๑๓๔}

พระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า ในกัปของโลกนี้ จะมีพระพุทธเจ้ามาอุบัติถึง ๕ พระองค์^{๑๓๕} แล้วโลกก็จะแตกพินาศไป เพราะไฟ (ดวงอาทิตย์เรียงกัน ๗ ดวง)^{๑๓๖} นั่นก็แสดงว่า อีกประมาณ ๑,๕๐๐ ล้านปีข้างหน้าโลกจะแตกพินาศ หลังจากพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ คือ พระศรีอริยเมตตรัย อุบัติแล้ว ๑,๐๐๐ ล้านปี แต่สรรพสัตว์มิได้มีจุดจบอยู่แค่นั้น หลังจากโลกพินาศแล้ว สัตว์ส่วนมากจะไปเกิดในชั้น **อากัสสรพรหม** (บางศาสนาบอกว่า “ไปอยู่กับพระเจ้า”) เมื่อโลกอุบัติขึ้นใหม่ ก็จะถูกกลับมาเกิดเป็นสัตว์ในโลกอีก

เรื่องทำนองนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสูตรต่างๆ เช่น

๑. อัคคัญญสูตร^{๑๓๗} ว่าด้วยเรื่องกำเนิดของโลก กำเนิดของมนุษย์

๒. จุฬนิกาสูตร^{๑๓๘} ว่าด้วยเรื่องจักรวาล

๓. สุริยสูตร^{๑๓๙} ว่าด้วยเรื่องในอนาคตพระอาทิตย์จะเกิดขึ้นครบ ๗

ดวง และการพินาศของโลก

๔. อุโปสถสูตร ว่าด้วยสวรรค์^{๑๔๐}

^{๑๓๔} ดูลายละเอียดได้ใน **อัคคัญญสูตร** พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑.

^{๑๓๕} คือ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมนพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า **พระเมตเตยยพุทธเจ้า** (ช.อป.อ. (บาลี) ๒/๒๒๕/๓๓๐)

^{๑๓๖} อัง.สตตก.อ. (ไทย) ๒๓/๖๖/๑๓๔.

^{๑๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๒/๘๓.

^{๑๓๘} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๘๑/๓๐๖.

^{๑๓๙} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๖/๑๓๒.

^{๑๔๐} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๘.

๕. พาลบัณฑิตสูตร ว่าด้วยผลกรรมของคนชั่วและคนดี เรื่องนรก
ชุมต่างๆ สัตว์เดียรัจฉานจำพวกต่างๆ^{๑๔๑}

๖. เทวทูตสูตร ว่าด้วยพญายมซักถามสัตว์นรกและนรกชุมต่างๆ^{๑๔๒}

๗. สังขารุปัตติสูตร ว่าด้วยสวรรค์ ๖ ชั้น รูปพรหม ๑๖ ชั้น อรูป
พรหม ๔ ชั้น^{๑๔๓}

๘. อานัญชุตสูตร ว่าด้วยอายุของอรูปพรหม ๓ ชั้น^{๑๔๔}

โลกล้างกับโลกแตก แตกต่างกัน

อีกประมาณ ๑,๑๕๐ ล้านปีโลกจะล้างเพราะน้ำท่วม และไฟไหม้
จนสรรพสัตว์ตายหมดโลก แต่โลกยังไม่แตก หลังจากนั้นภูมิอากาศของโลกก็
จะกลับเข้าสู่สภาวะปกติอีกครั้ง สัตว์ทั้งหลายที่ไปบังเกิดในอภิสรรพพรหมก็
จะกลับมาเกิดในโลกอีกครั้ง แล้วจะเข้าสู่ยุคของพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ คือ
พระศรีอริยเมตตรัย หลังจากยุคพระศรีอริยเมตตรัยประมาณ ๑,๑๕๐ ล้านปี
โลกจึงจะแตก เมื่อโลกแตกก็จะเกิดโลกดวงใหม่ต่อไปอีก สรรพสัตว์ก็จะ
กลับมาเกิดในโลกดวงใหม่ต่อไปอีก เป็นอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อธรรมชาติเป็นเช่นนี้ การได้ไปอยู่สวรรค์กับเทพเจ้า ก็ยังมีใช้ที่ที่
ปลอดภัยเลย เพราะอะไร? เพราะเมื่อหมดบุญแล้ว ก็ยังต้องกลับไปเกิดใน
อบายภูมิเป็นส่วนมาก ดังปรากฏเรื่องราวในพระคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้ปลายพระนขา(เล็บ)ช้อนฝุ่น
ขึ้นมาเล็กน้อย แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอเข้าใจความ
ช้อน้อย่างไร ฝุ่นที่เราใช้ปลายเล็บช้อนขึ้นมากับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไหนจะ

^{๑๔๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๐/๒๙๕.

^{๑๔๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๖๗/๓๑๔.

^{๑๔๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๖๕/๒๐๙.

^{๑๔๔} อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๑๗/๓๕๙.

มากกว่ากัน

ภิกษุทูลตอบว่า..ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า
ฝุ่นที่ปลายพระนขา มีเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวน
ไม่ได้ เทียบกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติเทวดามาเกิดใน
เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนเทวดาที่เคลื่อนจากสวรรค์แล้วไปเกิดในนรก ไป
เป็นเปรตมีจำนวนมากกว่า พวกเทพชั้นเวหัพปลาที่ไม่ได้สดับพุทธธรรมมี
อายุประมาณ ๕๐๐ กัป เมื่อสิ้นอายุให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุหมดไป
แล้ว ไปสู่นรกบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง^{๑๔๕}

พระองค์ตรัสเปรียบเทียบให้พระภิกษุฟังว่า ...“เทพทั้งหลาย เมื่อ
เคลื่อนจากภพของตนแล้ว ที่จะได้กลับไปเกิดเป็นเทพอีก หรือไปเกิดในภูมิที่
ต่ำลงมามีจำนวนน้อย แต่เทพที่ต้องไปตกนรกมีจำนวนมาก...เทียบได้กับ
จำนวนฝุ่นที่ปลายเล็บกับผืนดินทั้งปฐพี ฉะนั้น”^{๑๔๖}

สรุปว่า ถ้ายังไม่บรรลอรหัตต์เข้าถึงพระนิพพาน ก็ยังต้องเวียนว่าย
ตายเกิดอยู่ร่ำไป โดยไม่ขึ้นกับศาสนาหรือศาสนาองค์ใด เพราะนี่คือกฎ
ธรรมชาติ ถึงไม่มีใครเชื่อก็ยังคงเป็นอย่างนี้ เพราะนี่คือกฎธรรมชาติ

^{๑๔๕} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๑๗๘/๖๕๔, อง.จตุ. (ไทย) ๒๑/๑๘๓/๑๒๕.

^{๑๔๖} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๑๗๘/๖๕๔.